

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет фінансів**

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА Митне адміністрування та
посередництво
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 07 «Управління та адміністрування»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»

Форма навчання: _____ очна (денна) _____
очна (денна), заочна, дистанційна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «Митне адміністрування в Україні в сучасних
умовах: виклики та можливості»
(назва теми)

здобувача Саулко Вікторії Сергіївни
(ПІБ, підпис)

Науковий керівник: к.е.н., доцент Т.М.Бороденко
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., проф. А.Є.БУРЯЧЕНКО
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИТНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	7
1.1. Ідентифікація категорії «митне адміністрування» через призму існуючих наукових підходів.....	7
1.2. Загальна характеристика системи органів управління митною справою.....	155
1.3. Сучасні технології митного адміністрування.....	31
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ МИТНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	36
2.1. Оцінювання стану і тенденцій митного адміністрування.....	36
2.2. Оцінка чинників впливу на митне адміністрування в Україні.....	51
2.3. Особливості митного адміністрування в умовах воєнного стану.....	57
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МИТНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	63
3.1. Формування стратегічних ініціатив щодо розвитку митного адміністрування.....	63
3.2 Вплив міжнародних угод та організацій на митне адміністрування України.....	66
3.3. Модернізація митного адміністрування в Україні в умовах глобалізації на основі концепції електронної митниці.....	72
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85
ДОДАТКИ.....	90

ВСТУП

Актуальність теми. В останні роки в Україні посилюється увага до різних митних інструментів, які допомагають захищати національні інтереси країни. Основну роль у цьому процесі відіграють митні платежі, які є ключовими для регулювання зовнішньоекономічних зв'язків та важливим джерелом доходів для державного бюджету. Значення митного адміністрування в умовах сучасної зовнішньоекономічної діяльності продовжує зростати, адже воно сприяє не тільки фінансовим, але й регуляторним функціям держави.

Митне адміністрування є важливою характеристикою суверенності країни та відіграє ключову роль у забезпеченні її фінансової стабільності, оскільки податки та мита є основним джерелом формування державних грошових фондів. Важливим завданням митної та податкової політики є розробка такої моделі правового регулювання, яка б забезпечила злагоджене поєднання публічних та приватних інтересів у сфері митного оподаткування. Це має забезпечити не тільки виконання державою своїх законодавчо встановлених функцій, але й створити умови для ефективної і мінімально обтяжливої економічної діяльності.

Такий підхід до митного адміністрування має на меті оптимізацію взаємодії держави з економічними агентами, зниження адміністративних бар'єрів та перешкод для бізнесу, забезпечення прозорості митних процедур та виключення порушень права приватної власності. Ці кроки спрямовані на стимулювання економічного зростання та розвиток, що, у свою чергу, повинно позитивно позначитися на загальному стані економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових праць в області митного адміністрування підкреслює значний внесок учених і практиків у розробку стратегій забезпечення митних інтересів та безпеки держави. Видатні

фахівці, такі як І. Бережнюк, Т. Городенко, А. Войцещук, О. Гребельник, С. Герчаківський, О. Годованець, М. Коніна, О. Корогорова, В. Мартинюк, О. Науменко, О. Сологуб, П. Пашко, Т. Проценко, С. Терещенко та інші, зробили значний внесок у розвиток теоретичних і практичних аспектів митної діяльності. Їхні роботи відображають широкий спектр питань, від стратегій оптимізації митних процедур до методів підвищення ефективності митного контролю.

Водночас, з урахуванням швидкої зміни глобальних економічних умов та зростання викликів у міжнародній торгівлі, тема митного адміністрування продовжує залишатися актуальною для подальших наукових досліджень. Динаміка змін в митному законодавстві, викликана потребою в адаптації до нових торговельних і технологічних реалій, вимагає від науковців постійного аналізу та оновлення теоретичних підходів і практичних рекомендацій.

Тому вбачається необхідність в подальших дослідженнях, які б допомогли знайти нові шляхи вирішення фіскальних загроз, оптимізувати митні процедури та підвищити загальну ефективність митної системи, є важливою для забезпечення стабільного розвитку національної економіки та безпеки.

Мета і завдання дослідження. Метою є встановлення теоретичних та практичних аспектів митного адміністрування в Україні, викликів та можливостей в сучасних умовах.

Враховуючи вказану мету дослідження, сформульовано *наступні завдання*:

- здійснити ідентифікацію категорії «митне адміністрування» через призму існуючих наукових підходів;
- надати загальну характеристику системи органів управління митною справою та визначити сучасні технології митного адміністрування;
- проаналізувати сучасні технології митного адміністрування;
- оцінити стан і тенденції розвитку управління митним адмініструванням;
- дослідити чинники впливу на митне адміністрування в Україні;
- визначити особливості митного адміністрування в сучасних умовах;

- сформувати стратегічні ініціативи щодо розвитку митного адміністрування;
- оцінити вплив міжнародних угод та організацій на митне адміністрування України;
- запропонувати шляхи модернізації митного адміністрування в умовах глобалізації, зокрема через впровадження концепції електронної митниці.

Об'єктом дослідження: є митне адміністрування України в контексті сучасних викликів та перспектив його вдосконалення.

Предметом дослідження: є теоретико-методологічні, методичні та прикладні аспекти митного адміністрування в Україні в сучасних умовах.

Методи дослідження. Дослідження базується на теоретичних та методологічних підходах, взятих із наукових робіт, що стосуються питань митного адміністрування. У ньому використано як загальнонаукові, так і специфічні методи пізнання: абстрактно-логічний метод дозволяє аналізувати наукову літературу, проводити теоретичні узагальнення і формувати висновки про сутність митного адміністрування та можливості його оптимізації; метод декомпозиції застосовується для деталізації цілей дослідження та визначення його завдань; аналітичні та синтетичні методи використані для оцінки ефективності митного адміністрування в Україні.

Теоретична, методологічна і практична значимість здобутих результатів. Дослідження систематизує досвід Державної митної служби України у сфері реалізації митного адміністрування та пропонує рекомендації для його поліпшення на основі системного аналізу, менеджменту якості, програмно-цільового управління, розробки нової системи управління ризиками, імплементації положень митного кодексу ЄС до законодавства України.

Інформаційна основа дослідження охоплює офіційні дані від Держмитслужби України та Міністерства фінансів України, а також інші наукові дослідження та публікації, пов'язані з обговорюваною проблематикою.

Апробація матеріалів кваліфікаційної магістерської роботи. Матеріали кваліфікаційної магістерської роботи апробовані на Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні питання економіки та фінансів: глобальні виклики та тренди», 07 листопада 2024 року. Оpubліковані тези на тему «Проблеми митного адміністрування в Україні».

Структура роботи. Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИТНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

1.1 Ідентифікація категорії «митне адміністрування» через призму існуючих наукових підходів

У наукових та економічних дослідженнях адміністрування тісно асоціюється з концепціями управління та менеджменту, що підкреслює їх управлінську природу. Термін "адміністрування" (від англійського "administration") включає в себе управління, організацію, виконання, здійснення та контроль; у більш широкому сенсі, це вказує на організаційно-розпорядчу діяльність, що виконується керівниками та управлінськими органами за допомогою наказів та розпоряджень [9, с. 118].

Латинське значення слова "адміністрування" — керування за допомогою наказів, що носить бюрократичний характер і часто ігнорує сутність справи. В сучасних словниках термін визначається як управління, керування, завідування, вказуючи на організаційно-розпорядчу діяльність, яка близька до керівництва, але з дещо вужчим значенням.

Поняття "адміністрування" насамперед асоціюється з владою, оскільки його головна роль полягає у формуванні політики в рамках певної соціальної системи, тоді як "керівництво" та "менеджмент" більш зосереджені на безпосередньому управлінні людьми та практичній організації соціально управлінських об'єктів.

Адміністрування визначається також як управлінська діяльність, яка в основному здійснюється через видачу наказів і розпоряджень, що характерно для командно-адміністративної системи [10, с. 115].

Термін «адміністрування» іноді інтерпретується як управлінська діяльність, що не враховує конкретні умови роботи або особливості справи. Однак у реальності, адміністрування представляє собою динамічний процес, що вимагає відмови від формалізованого підходу. Література описує адміністрування як керівництво та управління [17, с. 138]; управління або завідування, часто з бюрократичним підходом через накази [18, с. 23]; а також діяльність, пов'язану з керівництвом якимось процесом або суб'єктами [21, с. 74]. Адміністрування також визначається як вид управлінської діяльності державних інституцій, який дозволяє державі та громадському суспільству забезпечувати самоврядування та розвиток соціальної системи в заданому напрямку [25, с. 44].

Розглядаючи адміністрування, важливо визначити його як: а) засіб реалізації публічного інтересу в рамках соціальної спільноти, що існує на території держави; б) механізм впровадження державної політики; в) діяльність державних органів, спрямовану на досягнення суспільно важливих цілей [26, с. 60].

І. П. Яковлев зазначає, що в сучасні часи термін «адміністрування» охоплює різноманітні аспекти:

- управління та його механізми;
- реформування виконавчої та розпорядчої діяльності держави;
- субдисципліни та порівняльний методологічний підхід у науці про державне управління;
- організація сплати обов'язкових платежів;
- організаційно-правову діяльність певних органів;
- виконання адміністративних повноважень у судовій системі, що має підґрунтя у потребі визначити новий аспект владно-суспільної взаємодії [40, с. 29–30].

Широко визнана точка зору підтримує синонімічність термінів "управління" та "адміністрування" в українській мові – ці терміни зазвичай несуть

однакове значення. Відтак, поняття "митне адміністрування" можна розглядати як управління у митній області. Теорія вказує на комплексність терміна "адміністрування", який може означати бюрократичний процес керування за допомогою офіційних наказів та розпоряджень, або ж управлінські дії, що здійснюються керівництвом та адміністративними структурами, також через накази й розпорядження, а не через пряме керівництво.

Метою адміністрування у податковій сфері є забезпечення дотримання податкових обов'язків платників шляхом використання законодавчих інструментів і процедур для оптимального впливу на їхню ділову активність. [28, с. 93]

Адміністрування загалом означає керування певною сферою діяльності за допомогою адміністративних засобів. Ці засоби призначені для впливу на предмет управління для забезпечення організованих та послідовних дій учасників у конкретних обставинах.

Митне адміністрування у широкому значенні розуміється як особлива методологія керування, яка охоплює комплекс адміністративних засобів та технологій, спрямованих на вплив на зовнішньоекономічну діяльність. Ці засоби та технології розробляються і використовуються з метою ефективної виконання функцій митного регулювання та контролю, а також для підтримання соціально-економічної ефективності даного сегменту економіки.

На сьогодні існує відсутність єдиного підходу до тлумачення понять «митне адміністрування» та «митно-тарифне адміністрування». Митне адміністрування може розглядатися як ключова управлінська функція, що включає планування, організацію, керівництво, облік та контроль. Також це може бути наука, яка встановлює принципи ефективного керування митною системою в заданих соціально-економічних і політичних умовах, оцінюючи митну систему за визначеними теоретичними критеріями.

Таким чином, концепція «митне адміністрування» включає чотири взаємопов'язані аспекти:

- як цілісну систему знань про управління митною справою на державному рівні;
- як діяльність митних органів, закріплену законодавством, спрямовану на забезпечення надходжень до державного бюджету;
- як організаційно-контролюючу діяльність, що здійснюється митними органами;
- як процедури, що регулюються законодавством, стосовно нарахування, сплати та коригування митних платежів [35, с. 140].

Як і в будь-якій управлінській системі, у митному адмініструванні існують свої суб'єкти та об'єкти. Суб'єктами митного адміністрування виступають:

Держава, представлена фіскальними органами, відповідальними за контроль та регулювання митних операцій;

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, які здійснюють переміщення товарів через митний кордон;

Судові органи, що в рамках законодавчо визначених повноважень вирішують спори між державними органами та учасниками зовнішньоекономічної діяльності та здійснюють інші судові дії [37].

Об'єктом митного адміністрування є фінансові відносини, що виникають з нарахування та сплати митних платежів та інших зборів, які контролюються митними органами. Ці відносини формуються між фіскальними органами та економічними суб'єктами у процесі переміщення товарів через митний кордон країни, залученими до митних процедур.

Така структура управління забезпечує ефективне виконання митних процедур та сприяє регулюванню митних платежів, що є критично важливим для забезпечення бюджетних надходжень та правопорядку на митних кордонах.

Адміністрування митних платежів виконується на основі основних принципів митної політики держави та відповідно до положень, що регулюють митну справу. Розроблення норм та процедур митного адміністрування

здійснюється на підставі глибокого аналізу зовнішньоекономічної діяльності, і цей процес націлений на стимулювання розвитку торгівельних взаємин з іншими країнами, забезпечення позитивного сальдо зовнішньоторговельного балансу, підтримку національних виробників та захист внутрішнього товарного ринку.

Хоча "митне адміністрування" і "адміністрування митних платежів" часто вживаються як взаємозамінні терміни, важливо розрізняти ці поняття. Митне адміністрування охоплює ширшу сферу державної управлінської діяльності, яка включає організаційно-правові заходи та дії, здійснювані митними органами в рамках їхніх повноважень для забезпечення митної справи [21, с. 74]. Натомість адміністрування митних платежів є лише частиною цього процесу і фокусується на фінансових взаємовідносинах, пов'язаних із нарахуванням та сплатою митних платежів.

У юридичній науці існує розбіжність у тлумаченні терміна "адміністрування митних платежів", через що це поняття може бути різно інтерпретовано, залежно від контексту і затвердженого у державі правового регулювання (табл. 1.1).

Характеризуючи конструкцію «адміністрування митних платежів», слід зазначити, що митні правовідносини базуються на принципах владності і підпорядкування, відображаючи публічно-правовий характер. Це пояснюється особливістю повноважень митних органів, де державні інтереси переважають над приватними. Таким чином, митні правовідносини відносяться до категорії публічних і відповідно набувають ознак таких [13, с. 174].

Митне адміністрування регламентується комплексом правових норм, які належать до різних галузей права, включаючи митне та податкове законодавство. Ці норми визначають основи взаємодій між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) та митними органами, що включають оподаткування імпорту та експорту товарів, контроль за їх переміщенням через митний кордон держави, а також застосування митних процедур.

Згідно з аналізом С.О. Баранова, оподаткований імпорт в Україні у 2023 році склав \$52,6 млрд, що становить 83% загального обсягу імпортованих товарів. Норми, що регулюють ці процеси, містяться в Митному кодексі України (МК України) та Податковому кодексі України (ПК України), а також в інших законодавчих актах, що стосуються митної сфери.

Таблиця 1.1 - Визначення конструкції «адміністрування митних платежів»

Автор, джерело	Визначення
С.О. Баранов [9, с. 117]	Адміністрування митних платежів є комплексним процесом, який охоплює ряд ключових аспектів у митній сфері. По-перше, воно передбачає надання державним органам відповідних повноважень для ефективного регулювання діяльності в митній сфері. Це включає визначення правил та процедур, які необхідно дотримуватися під час ввезення та вивезення товарів. По-друге, в рамках адміністрування митних платежів встановлюються основні завдання для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) та митних органів. Для суб'єктів ЗЕД це передбачає дотримання митного законодавства, своєчасне та повне декларування товарів, а також сплату належних митних платежів. Для митних органів завдання полягають у контролі за дотриманням митного законодавства, забезпеченні правильного оформлення товарів, а також виявленні та попередженні порушень.
О.В. Озеруга [28, с. 94]	Управлінська діяльність контролюючих органів, що реалізується через дії та прийняття рішень, має на меті забезпечення виконання вимог митного та податкового законодавства, своєчасне та повне надходження митних платежів до державного бюджету України, а також захист законних прав та інтересів платників податків і створення умов для виконання їх обов'язків.
Л.О. Батанова [10, с. 122]	Організаційно-розпорядча діяльність в управлінні, що застосовує адміністративні, фінансові методи та інформаційні технології у сфері сплати митних платежів, спрямована на реалізацію завдань та функцій контролюючих органів України у митній справі. Зміст адміністрування митних платежів включає облік платників, визначення суми податкового зобов'язання, порядок сплати митних платежів, погашення податкового боргу, митний контроль та відповідальність за порушення правил сплати митних платежів. Це також охоплює визначення митної вартості товарів, правильність класифікації товарів за УКТ ЗЕД, визначення країни походження товару.
О.Ф. Запорожець [21, с. 73]	адміністрування включає процеси митного контролю та оформлення товарів. Митний контроль включає перевірку документів та вантажів для забезпечення відповідності імпортованих та експортованих товарів встановленим нормам і правилам. Оформлення товарів на митниці здійснюється через процедури митного декларування, що забезпечує законне переміщення товарів через митний кордон держави. Такі заходи є важливими для забезпечення митної безпеки країни та ефективного збору митних платежів, що відіграють значну роль у фінансуванні державних потреб.

Джерело: систематизовано автором

Важливість таких норм полягає у встановленні чітких правил для справляння митних платежів та забезпеченні дотримання міжнародних правових зобов'язань України. Стаття 14, пункт 14.1.113 ПК України, наприклад, визначає митні платежі як податки, які стягуються в контексті переміщення товарів через митний кордон, з особливим акцентом на контроль за їхнім справлянням, що покладається на контролюючі органи. Такі правила допомагають забезпечити, що всі товари, які переміщуються через митний кордон, належним чином декларуються та оподатковуються відповідно до встановлених норм.

Також, стаття 270 Митного кодексу України роз'яснює, що оподаткування товарів, які переміщуються через митний кордон, повинно відбуватися згідно з вимогами цього Кодексу та міжнародних договорів, ратифікованих Україною. Це створює правову основу для інтеграції українського митного законодавства з міжнародними стандартами і сприяє більшій прозорості митних операцій [1, 2].

Інститут митних платежів формує комплексну систему, яка інтегрує норми податкового та митного законодавства, з метою регулювання фінансових відносин, що виникають під час переміщення товарів через митний кордон України. Це створює уніфікований правовий механізм для адміністрування митних платежів, враховуючи як національне, так і міжнародне законодавство [13, с. 173].

Основною метою адміністрування митних платежів є забезпечення правильності нарахування, повноти та своєчасності їх сплати платниками податків. Робота посадових осіб митних органів, задіяних у виконанні цих функцій, тісно пов'язана з публічною фінансовою діяльністю, що є частиною планомірної та систематичної діяльності держави і органів місцевого самоврядування у сфері мобілізації, розподілу, перерозподілу та використання публічних фінансових ресурсів для виконання завдань та функцій у інтересах суспільства [17, с. 143].

Адміністрування митних платежів має важливе значення для формування доходної частини державного бюджету України, що робить цю діяльність ключовою складовою публічної фінансової системи та інститутом фінансового права [18, с. 102].

Інститут адміністрування митних платежів уніфікує не лише норми митного та податкового законодавства, але й адміністративне право. Митні органи мають повноваження використовувати адміністративно-правові заходи для запобігання та реагування на порушення, такі як уникнення сплати митних платежів, визначені як адміністративні порушення згідно зі статтею 485 Митного кодексу України [1]. Це підсилює інтегрований характер адміністрування митних платежів та підкреслює його значення у забезпеченні дотримання митних та податкових правил на національному рівні.

Таким чином, адміністрування митних платежів представляє собою комплексну і мультидисциплінарну галузь публічної фінансової діяльності, що включає використання різноманітних законодавчих, адміністративних та організаційних заходів для забезпечення законності та ефективності виконання митних процедур і сплати митних платежів.

На основі розгляду митного адміністрування та законодавчого визначення адміністрування податків можна стверджувати, що митне адміністрування визначається як законодавчо регламентована система, яка організує взаємодію між державою, представленою митними органами, та учасниками зовнішньоекономічної діяльності. Це взаємодія є ключовою для правильного застосування митних норм та забезпечення належної сплати митних платежів, сприяючи таким чином стабільності та прозорості митної політики.

1.2 Загальна характеристика системи органів управління митною справою

Митні платежі, які включають мито, акцизний податок і податок на додану вартість, становлять значне джерело доходів для державного бюджету. Адміністрування цих платежів вимагає координованої діяльності різних державних органів, зокрема митних і податкових служб, для забезпечення точності нарахувань та своєчасності внесків до бюджету. Важливою частиною адміністрування митних платежів є застосування адміністративних заходів для боротьби з митними порушеннями, такими як ухилення від сплати митних платежів, що класифікуються як адміністративні порушення згідно зі статтею 485 Митного кодексу України.

Митна система України функціонує як самостійний механізм державного управління, який відіграє ключову роль у регулюванні зовнішньоекономічних відносин. Ефективність та адаптивність цієї системи значною мірою залежать від зовнішніх політичних, економічних та соціальних факторів, що впливають на умови міжнародної торгівлі. Система митного управління об'єднує комплексні політичні, адміністративні, економічні, соціальні, організаційні та правові засоби, спрямовані на виконання митної політики та забезпечення її управлінської ефективності. Включення практичних заходів, методів та інструментів дозволяє державі ефективно управляти митними справами, сприяючи досягненню стратегічних цілей у цій сфері [24, с. 127].

Традиційно, митні органи України концентрували свою увагу на справлянні мит та податків з товарів, що переміщуються через митний кордон. Протягом багатьох років фінансовий аспект був визначальним у оцінці ефективності роботи митниць та якості їхнього управління. Митні податки формують значну частину доходів державного бюджету, що є типовою ситуацією для багатьох країн світу, зокрема для держав Європи, де велика частина бюджетних доходів також складається з митних платежів.

Однак, з часом роль митних органів еволюціонувала, і тепер вони відіграють важливу роль не лише як фіскальні агенти, але й як ключові гравці в системі забезпечення законності та безпеки міжнародної торгівлі. Митниці сприяють контролю за переміщенням товарів та ланцюгами поставок, спрощують торгівлю для надійних трейдерів і становлять інноваційно розвинену структуру в системі органів державної влади. Усвідомлюючи значення спрощення торгівлі та її впливу на економічні реформи та модернізацію митної справи, уряди по всьому світу прагнуть підвищити економічну спроможність та добробут населення за допомогою оптимізації митних процедур [39, с. 9].

Адміністрація у митній справі, яка законодавчо покладена на митні органи, забезпечується Державною митною службою України (ДМС), яка є центральним органом виконавчої влади. ДМС відповідає за реалізацію державної митної політики та державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи [30]. Координація діяльності ДМС здійснюється через Міністра фінансів під наглядом Кабінету Міністрів України [31].

Україна протягом років розбудовувала свою митну систему, випробовуючи різні моделі організації митної служби, кожна з яких мала свої переваги та недоліки [39]. Від французької моделі до британської, українська митна система пройшла значний шлях розвитку та реформ, який сьогодні спрямований на створення модернізованої та ефективної системи.

Сучасна реформа митної системи України базується на таких основних принципах:

1. Автоматизація процесів для мінімізації суб'єктивного фактору та помилок, що дозволить забезпечити більшу прозорість та ефективність митного контролю.

2. Неінвазійний контроль над ввіреним напрямком роботи для зменшення затримок у митному оформленні та підвищення довіри між державою та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

3. Ефективна система аналізу ризиків, що включає ідентифікацію потенційних корупційних ризиків і вживання заходів щодо їх нейтралізації.

4. Створення єдиного порталу дозвільних документів, що спростить взаємодію між державними органами та прискорить обмін інформацією.

5. Забезпечення обміну інформацією з компетентними органами зарубіжних країн для поліпшення міжнародного співробітництва та контролю за міжнародними торговельними операціями [22].

Такі підходи дозволяють Україні підвищувати ефективність своєї митної системи, адаптуватися до міжнародних стандартів і забезпечувати легітимність та безпеку зовнішньоекономічних операцій.

Система управління митною діяльністю охоплює кілька взаємопов'язаних компонентів, що функціонують разом для забезпечення ефективності митних органів. Вона включає організаційну структуру, яка складається з центрального органу та регіональних митниць, а також спеціалізованих відділів, які відповідають за конкретні напрями роботи (рис.1.1).

Рисунок 1.1 - Структурна декомпозиція системи управління митною діяльністю [39]

Ключовим елементом системи є правова підсистема, яка визначає нормативно-правове регулювання митної діяльності, включаючи митні кодекси, закони та інші регуляторні акти. Ця підсистема гарантує, що діяльність митниць відповідає національному та міжнародному законодавству.

Технологічна підсистема включає застосування сучасних інформаційних технологій і систем, які спрощують митні процедури та забезпечують швидкий обмін даними як всередині країни, так і з міжнародними партнерами. Автоматизація процесів допомагає уникнути суб'єктивного фактору та підвищує точність митного контролю.

Разом, ці компоненти створюють комплексну систему, яка реагує на зміни в міжнародному торговельному середовищі та адаптується до внутрішніх потреб країни. Це забезпечує баланс між захистом економічних інтересів держави та сприянням міжнародній торгівлі.

Фінансово-фіскальна підсистема в процесі митного адміністрування займається виконанням ключових завдань, які охоплюють забезпечення

коректного застосування та дотримання українського законодавства у сфері митної справи. Ці завдання також включають запобігання порушенням законодавства, виконання міжнародних договорів, які Україна уклала, та створення сприятливих умов для міжнародної торгівлі та транзиту.

Фінансово-фіскальна підсистема в рамках митного адміністрування також регулює зовнішньоекономічну діяльність через застосування митно-тарифного та нетарифного регулювання. Вона керує Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності і проводить верифікацію сертифікатів про походження товарів. Це дозволяє забезпечувати дотримання заборон та обмежень на переміщення певних видів товарів через митний кордон, а також контролювати якість і безпеку товарів [18, с. 75].

Реєстрація та облік суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) мають вирішальне значення для системи державного контролю за економічною активністю. Митні органи здійснюють цей облік, що не тільки сприяє формуванню статистики зовнішньої торгівлі України, але й полегшує процедуру митного оформлення товарів для суб'єктів ЗЕД, спрощуючи їх діяльність у сфері ЗЕД.

Митна вартість товарів відіграє ключову роль у митному контролі та оформленні товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України. Визначення точної митної вартості товарів є важливим завданням для фіскального органу, який перевіряє заявлену вартість під час митного контролю та оформлення [25, с. 44].

Визначення країни походження товару має критичне значення для застосування митних тарифів і нетарифних заходів, оскільки воно, разом з митною вартістю та кодом товару за УКТЗЕД, впливає на митне оподаткування товару. Митні органи відіграють важливу роль у класифікації товарів, включаючи їх до відповідних групувань згідно з УКТЗЕД, що є необхідним для точного та законного оформлення митних процедур.

Сучасна структура суспільно-шкідливих діянь у галузі державної митної справи виявляє, що порушення митних правил є значною частиною девіантної поведінки серед учасників зовнішньоекономічної діяльності. Хоча ці порушення класифікуються як адміністративні проступки, вони мають спільні риси з іншими подібними діями, а також специфічні особливості, включаючи їх протиправність, винність, адміністративну караність та антигромадський характер [18, с. 174].

Адміністрування митних платежів структуроване як комплекс легітимних правил та управлінських заходів, виконуваних спеціалізованими адміністративними структурами з метою дотримання митного законодавства. Цей процес включає широкий спектр інструментів, які охоплюють ставки мита, порядок визначення митної вартості, пільги та преференції по сплаті митних платежів, систему управління ризиками, відсотки та пені. В адміністрування також входять методи планування і прогнозування, контроль, облік і аналіз, організація, а також інститути державного контролю за надходженнями митних платежів у державний бюджет [13, с. 174].

Принципи, на яких базується адміністрування митних платежів, закріплені Митним кодексом України та Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Ці нормативні акти закладають основу для митного регулювання та оподаткування в контексті зовнішньоекономічної діяльності, сприяючи законності, ефективності та прозорості митного адміністрування, що в свою чергу сприяє безпеці та легальності міжнародної торгівлі.

Серед ключових принципів, які визначають митне адміністрування в Україні, можна виділити наступні основні позиції, формуючи правову та організаційну основу для діяльності митних органів:

Принцип виключної юрисдикції України на її митній території встановлює, що усі митні операції на території України відбуваються відповідно до

національного законодавства, підкреслюючи пріоритетність власної законодавчої системи.

Принцип виключних повноважень фіскальних органів зазначає, що тільки органи Державної фіскальної служби України уповноважені здійснювати митно-тарифні заходи, що наділяє їх відповідальністю за якість проведення цих заходів.

Принцип законності забезпечує, що митні операції виконуються строго на основі та у межах повноважень, наданих законами України.

Принцип єдиного порядку переміщення товарів і транспортних засобів гарантує однаковий митний контроль для всіх товарів та транспортних засобів, незалежно від їх призначення або форми власності.

Принцип системності визначає митне адміністрування як цілісну систему, яка є частиною більш широкої механіки виконання митної політики фіскальними органами.

Принцип додержання прав та охоронюваних законом інтересів осіб гарантує захист прав всіх учасників митного процесу, включно з нарахуванням та сплатою митних платежів.

Принцип гласності та прозорості вимагає відкритості митного процесу, з метою забезпечення доступності інформації для громадськості та прозорості всіх митних операцій [18, с. 48].

Ці принципи становлять основу для чіткого, відкритого та справедливого адміністрування митних платежів, що забезпечує ефективну взаємодію між державою та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності [10, с. 122].

На сучасному етапі Державна митна служба України (Держмитслужба) функціонує під керівництвом Кабінету Міністрів України через Міністра фінансів і представляє собою єдину юридичну особу. Держмитслужба координує роботу своїх територіальних органів, підприємств, установ і організацій, забезпечуючи їх взаємодію з державними органами та органами місцевого самоврядування. Склад територіальних органів Держмитслужби включає, зокрема, Департамент

спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення, Спеціалізовану лабораторію з питань експертизи та досліджень, а також митні органи в кожній області, які займаються виконанням митних завдань у своїх регіонах. Всього в Україні функціонує 26 митниць, кожна з яких обладнана митними постами для виконання своїх функцій.

Управлінська структура митної системи України організована на трьох рівнях: центральний апарат Держмитслужби, територіальні органи та митні пости, що забезпечує єдине керівництво та координацію діяльності по всій країні.

У системі митних органів процес управління ризиками імплементовано на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях, що дозволяє ефективно керувати митними процедурами та дотримуватися митних правил. На стратегічному рівні, Держмитслужба аналізує та оцінює ризики, що впливають на митну безпеку, включаючи формування реєстру ризиків, який періодично переглядається та затверджується Експертною комісією з управління ризиками. Основний відділ, відповідальний за управління ризиками, це Департамент профілювання митних ризиків, який також займається адаптацією міжнародних практик управління ризиками.

На тактичному рівні, митні органи розробляють та реалізують конкретні заходи з управління ризиками на основі аналізу даних з реєстру ризиків. Хоча спеціалізовані підрозділи з управління ризиками, що існували в період 2016-2019 років, були ліквідовані, відповідальність за управління ризиками тепер розподілена між різними підрозділами митниць, що виконують відповідні функції митного контролю.

Загальна структурно-функціональна схема управління ризиками представлена на рис. 1.2.

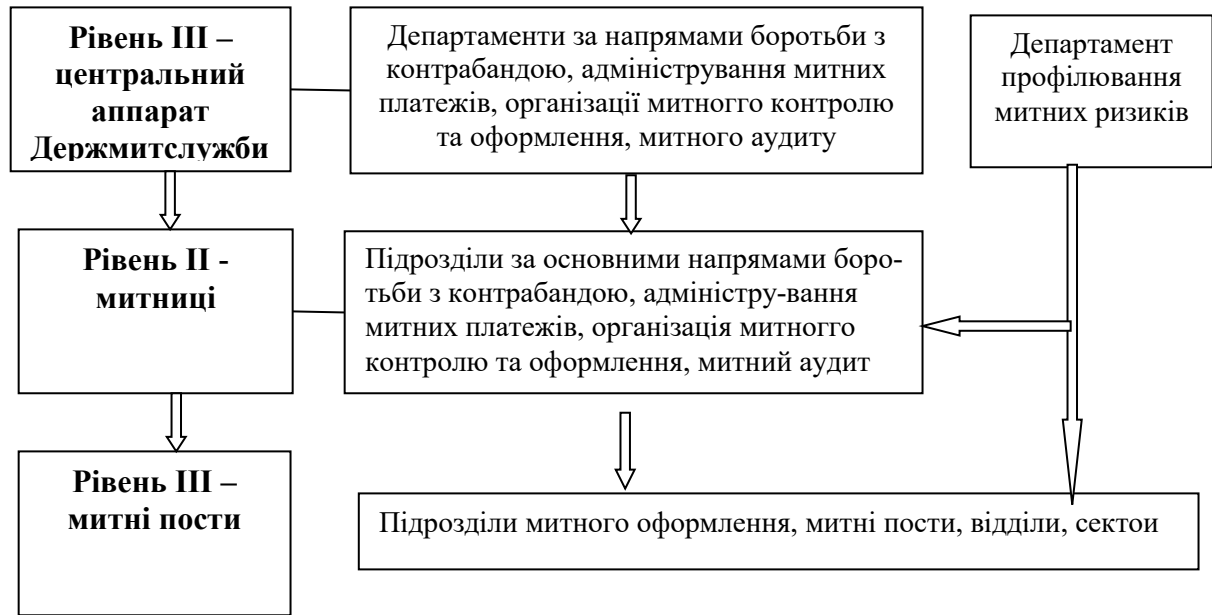

Рисунок 1.2 - Структурно-функціональна схема управління ризиками в митній системі України

Джерело: побудовано автором за [36]

Одним із ключових підрозділів, задіяних у боротьбі з контрабандою та іншими митними порушеннями, є відділ, що також займається виявленням ризиків та механізмів ухилення від оподаткування. Цей підрозділ відіграє важливу роль у визначенні та застосуванні додаткових митних формальностей, заснованих на глибокому аналізі та оцінці ризиків, а також забезпечує належне виконання митних процедур відповідно до ідентифікованих ризиків [30].

У митній системі України, розробка та впровадження механізмів управління ризиками є ключовими для забезпечення ефективності митного контролю та адміністрування. Підрозділи митниць виконують завдання аналізу, оцінки ризиків, ідентифікації причин їх виникнення та підготовки пропозицій для розробки профілів ризику та інших інструментів управління ризиками. Ці завдання є особливо важливими для напрямків як адміністрування митних платежів, організації митного контролю та оформлення, і митний аудит. Відповідні профільні підрозділи на рівні центрального апарату Держмитслужби

забезпечують організаційну підтримку та координацію діяльності територіальних підрозділів.

Координаційно-моніторингова митниця відіграє вирішальну роль у системі управління митними ризиками на всій території України, використовуючи розширені повноваження порівняно з регіональними митними органами. Основне завдання цієї митниці полягає у моніторингу митних оформлень за допомогою передових технологічних рішень, включно з стаціонарними та мобільними скануючими системами, ваговими комплексами та іншими інформаційними та телекомунікаційними системами. Ці інструменти допомагають виявляти ризиковані операції та забезпечувати оперативне реагування на потенційні порушення митних правил. Координаційно-моніторингова митниця також має повноваження на дистанційний контроль митного оформлення через системи відеоспостереження, що дозволяє ефективно спостерігати за митними процедурами без прямої участі в оформленні товарів.

Ця митниця не лише спостерігає за митними процесами, але й активно координує заходи щодо запобігання та протидії контрабанді і порушенням митних правил. Її діяльність має стратегічне значення для зміцнення законності та прозорості на митниці, а також для підтримки чесної та відкритої торгівлі. Використання передових технологій і широкий охоплення дозволяють Координаційно-моніторинговій митниці ефективно вирішувати завдання, поставлені перед нею, забезпечуючи значний вплив на загальну безпеку та ефективність митної системи країни [36, с. 47].

Митна система України, хоч і визначена в положеннях про Держмитслужбу як орган, що веде оперативно-розшукову діяльність, все ще не має повного функціоналу для її ефективного здійснення. Згідно з положеннями, Держмитслужба організовує та контролює провадження оперативно-розшукової діяльності своїми оперативними підрозділами та територіальними органами, які займаються боротьбою з контрабандою [36]. Однак, без належних

правоохоронних повноважень, така діяльність обмежена, що ставить під сумнів ефективність боротьби з митними ризиками.

На відміну від України, митні адміністрації країн Європейського Союзу мають статус повноцінних правоохоронних органів з відповідними повноваженнями, що суттєво підвищує ефективність їхньої діяльності в управлінні митними ризиками. Це відкриває ширші можливості для застосування різноманітних методів боротьби з митними порушеннями, включаючи активні оперативно-розшукові заходи. 27 країн ЄС, будучи членами Митного Союзу ЄС, виконують єдину митну політику щодо третіх країн та ділять спільну митну територію, але водночас застосовують різні управлінські моделі своїх національних митних систем. Європейське законодавство не лише дозволяє, але й сприяє такій різноманітності в організаційних структурах митних адміністрацій, відповідно до класифікації Всесвітньої митної організації, що дозволяє кожній країні адаптувати свої митні процедури до внутрішніх потреб та особливостей, а також забезпечити гнучкість у відповідях на зовнішньоекономічні виклики (табл.1.2).

Таблиця 1.2 - Типи організаційних структур митних адміністрацій країн ЄС

Тип організаційної структури	Країни	Кількість країн	Частка
Митна служба	Болгарія, Данія, Італія, Люксембург, Німеччина, Румунія, Фінляндія, Чехія, Швеція	9	1/3
Орган доходів	Греція, Естонія, Іспанія, Ірландія, Латвія, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина	9	1/3
Департамент міністерства	Австрія, Бельгія, Кіпр, Литва, Мальта, Нідерланди, Португалія, Франція, Хорватія	9	1/3
Всього		27	1

Джерело: побудовано автоматом за [22]

У країнах Європейського Союзу існують різноманітні моделі митних адміністрацій, які зазнають постійної еволюції та адаптації до поточних умов та потреб. Наразі, дев'ять країн ЄС організували свої митні адміністрації у формі

митних служб, інші інтегрували митні функції у структуру органів доходів або департаментів у міністерствах. Така різноманітність відображає не тільки культурні та адміністративні особливості кожної країни, але й вказує на гнучкість у підходах до управління митними системами.

Періодичні реформи у цих країнах відбуваються з метою оптимізації ефективності і реагування на змінні зовнішні та внутрішні умови. Такі трансформації можуть бути викликані потребою адаптації до нових економічних реалій, змінами у міжнародному законодавстві, чи навіть у відповідь на технологічний розвиток та інновації.

Підходи до організації митних систем в ЄС відображають не тільки інституційні преференції, але й враховують специфіку національних економік. Це включає такі аспекти, як розмір економіки, рівень її технологічного розвитку, географічні особливості, а також стратегічні пріоритети кожної країни. Така індивідуалізація підходів дозволяє країнам ефективно управляти ризиками, адаптуватися до міжнародного середовища та забезпечувати високий рівень митного регулювання, що є ключовим для забезпечення національної та економічної безпеки.

Митна система Німеччини має управлінську структуру з 3 рівнів, яка спрямована на ефективне управління митними процедурами та контролем. На найвищому рівні, Федеральне митне управління Німеччини координується Федеральним міністерством фінансів через Управління ІІІ, що відповідає за стратегічне планування та політику у сфері митниці. Цей рівень встановлює загальні напрямки діяльності та визначає основні стратегічні цілі.

На середньому рівні функціонує Генеральна митна дирекція, яка відповідає за координацію та оперативне управління всіма митними органами Німеччини. Ця дирекція забезпечує виконання вказівок верхнього рівня, розробляє методики та процедури, які повинні бути впроваджені на практиці.

На базовому, найнижчому рівні, знаходяться Головні митні управління, митні пости та оперативно-розшукові митні управління, які здійснюють безпосереднє виконання митних процедур та контроль на місцях. Ці органи відіграють ключову роль у реалізації митної політики на практиці, забезпечуючи виконання митних операцій, боротьбу з контрабандою та інші пов'язані функції.

Важливим елементом Генеральної митної дирекції є Дирекція VIII – кримінальна митна служба, яка спеціалізується на управлінні ризиками. Цей підрозділ виконує аналіз та оцінку митних ризиків і розробляє профілі ризиків та інші інструменти для їх управління. Він також надає підтримку оперативним митним управлінням, забезпечуючи консультації та координацію діяльності, особливо у сфері запобігання порушенням митних правил.

Оперативно-розшукові управління включають мобільні групи митного нагляду, які проводять перевірки, що є важливою частиною стратегії контролю та забезпечення дотримання митних норм. Ця практика мобільних груп, яка набуває все більшого поширення, є також активно впроваджена і в митних органах України, забезпечуючи додаткову гнучкість та ефективність у виконанні завдань [24, с. 128].

Система управління ризиками в митній системі Німеччини ефективно організована на трьох основних рівнях, кожен з яких відповідає за певні аспекти цього процесу. На центральному рівні відбувається розробка стратегічних рішень, які стосуються всіх 16 федеративних земель країни, включаючи забезпечення єдності та суворості митної політики. Це дозволяє забезпечити координацію та загальні напрями управління ризиками на національному рівні [19, с. 235].

На регіональному рівні здійснюється оцінка та доопрацювання існуючих систем управління ризиками. Це включає аналіз ефективності вжитих заходів і внесення необхідних коректив, що відповідають специфіці окремих земель або регіонів, з урахуванням їхніх унікальних економічних та географічних умов.

Місцевий рівень відповідає за безпосереднє використання системи управління ризиками у митних органах, зокрема, для аудиту діяльності підприємств. Це означає, що місцеві митні органи зосереджені на виконанні контрольних операцій, перевірок і забезпеченні дотримання митних та торговельних норм [19, с. 235].

У Польщі, до березня 2017 року, митна служба була частиною Міністерства фінансів і мала розгалужену мережу структур. Після реформ, що була спрямована на оптимізацію фіскальної системи країни, було створено Національну скарбову адміністрацію, до складу якої увійшла Митно-податкова служба з правоохоронним статусом. Одне з основних завдань цієї служби — підготовка статистичних даних, прогнозів та аналіз ризиків для більш ефективного управління митними процедурами [22].

Розвиток інформаційних технологій та систем обміну інформацією значно покращив можливості аналізу ризиків у Польщі, дозволяючи митній адміністрації вчасно реагувати на потенційні загрози та оптимізувати процеси митного контролю та оформлення. Такий підхід сприяє не тільки підвищенню ефективності митних операцій, але й забезпечує захист національної безпеки [22].

Автоматизація процесу аналізу ризиків у митній системі Польщі є суттєво децентралізованою та здійснюється в основному на регіональному рівні. Це дозволяє забезпечити більш точну та ефективну реакцію на місцеві умови та особливості. У той же час, в Україні відповідальність за аналіз ризиків покладена на центральну владу, а саме — Держмитслужбу, що відповідає за загальнонаціональну стратегію і координацію.

Митна адміністрація Франції, офіційно відома як Генеральна дирекція митниць і непрямих податків, функціонує під егідою Міністерства публічних рахунків. Її структура розроблена для ефективного управління міжнародною торгівлею і забезпечення національної безпеки, включаючи 12 міжрегіональних управлінь, 42 регіональних управління, а також 4 управління берегової охорони.

До системи також належать понад 200 митних постів і 270 повітряних, морських та наземних спостережних пунктів [22].

Французька митна система зосереджена на регуляції міжнародної торгівлі, стимулюванні збільшення обсягів зовнішньоторговельних операцій та спрощенні митних процедур. Основні завдання системи включають аналіз та управління ризиками, боротьбу з фінансовими злочинами та захист країни від небезпечних та заборонених товарів. Митна служба Франції має різноманітний інвентар засобів для виконання своїх функцій, які включають автопарк з автомобілями, мотоциклами, мобільними сканерами-вантажівками для сухопутних перевірок, флот суден для морських операцій, а також літаки та гелікоптери для повітряного патрулювання [24, с. 129].

Ця велика інфраструктура і ресурси дозволяють митниці Франції ефективно реагувати на виклики сучасного міжнародного торгового середовища, забезпечуючи безпеку і законність в усіх аспектах митної діяльності.

На жаль, митна система України, хоча і намагалась наслідувати французьку модель на ранніх етапах свого розвитку, досі не досягла такого рівня організаційної вдосконаленості та технічного оснащення. Різниця у матеріально-технічній базі, інституційній підтримці та програмному забезпеченні є суттєвою, і це впливає на загальну ефективність митної системи України.

Отже, аналізуючи успішні митні системи ЄС, можемо відмітити, що управління митними ризиками є ключовим компонентом їхньої ефективності. Моделі митних інституцій в Німеччині, Польщі та Франції, хоча й різняться за своєю структурою, всі вони спрямовані на забезпечення високого рівня митного контролю та управління ризиками, які можна вважати прикладом для України в контексті євроінтеграційних змін.

Україна застосовує трьохрівневу управлінську модель митної системи, що відображає загальноприйняті європейські практики. Ця модель включає національну митну адміністрацію у вигляді Держмитслужби, яка функціонує як

самостійна державна інституція та відіграє центральну роль у забезпеченні митного законодавства та політики.

Класифікаційний підхід Всесвітньої митної організації визнає декілька типів митних адміністрацій, але в ЄС кожна країна застосовує власну, унікальну модель, яка може бути адаптована до конкретних національних умов. Україна, інтегруючись у європейські митні структури, може використовувати цей досвід для оптимізації власної митної системи, з метою підвищення її ефективності та відповідності до стандартів ЄС. Це дозволить не тільки поліпшити митне регулювання та контроль, але й сприятиме розвитку міжнародної торгівлі та національної безпеки.

При розгляді митної системи Німеччини можна відзначити її високу ефективність, завдяки добре організованій структурі управління ризиками, що включає чітке розділення відповідальності між різними рівнями: центральним, регіональним, та місцевим. Це забезпечує не тільки ефективність у вирішенні стратегічних завдань, а й оперативність у вирішенні локальних питань. Кожен рівень відповідає за свої конкретні завдання, що дозволяє адаптувати загальні стратегії до специфічних умов та потреб регіонів.

Польща після реформ 2017 року демонструє іншу модель, де митна служба є частиною більш широкої Національної скарбової адміністрації, що відповідає за податкову та митну політику країни. Це призвело до інтеграції податкових та митних функцій, сприяючи більшій координації та ефективності управління державними ресурсами та ризиками.

Враховуючи досвід Франції, з її багаторівневою інтеграцією різноманітних митних організацій, Україна може адаптувати підходи, спрямовані на підвищення ефективності регулювання міжнародної торгівлі та забезпечення національної безпеки через митні процедури. Структурне та технологічне оновлення, на кшталт застосування сучасних технологій контролю та аудиту, може значно сприяти досягненню цих цілей.

Україна застосовує трьохрівневу управлінську модель митної системи, що відображає загальноприйняті європейські практики. Ця модель включає національну митну адміністрацію у вигляді Держмитслужби, яка функціонує як самостійна державна інституція та відіграє центральну роль у забезпеченні митного законодавства та політики.

Класифікаційний підхід Всесвітньої митної організації визнає декілька типів митних адміністрацій, але в ЄС кожна країна застосовує власну, унікальну модель, яка може бути адаптована до конкретних національних умов. Україна, інтегруючись у європейські митні структури, може використовувати цей досвід для оптимізації власної митної системи, з метою підвищення її ефективності та відповідності до стандартів ЄС. Це дозволить не тільки поліпшити митне регулювання та контроль, але й сприятиме розвитку міжнародної торгівлі та національної безпеки.

1.3 Сучасні технології митного адміністрування

У митних органах активно впроваджуються безпаперові технології, що суттєво оптимізує процеси митного адміністрування. Важливою складовою цих технологій є електронне декларування товарів. Це дозволяє суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності подавати митні декларації та супроводжувальні документи дистанційно, з будь-якої точки світу, де є доступ до Інтернету. Взаємодія з інспекторами митниці ведеться в режимі реального часу, що значно прискорює обробку документів. Використання електронного підпису та захищених каналів зв'язку гарантує безпеку та автентичність переданої інформації. Зберігання документів в електронному архіві спрощує управління документацією та доступ до неї [19, с. 235].

Автоматична реєстрація митних декларацій є іншим важливим аспектом інформаційних технологій у митній справі. Ця система дозволяє перевіряти

виконання умов реєстрації декларацій автоматично, без участі митних співробітників. Декларації, що відповідають певним критеріям і не пов'язані з високим рівнем ризику, реєструються без затримок, що значно скорочує час на митне оформлення товарів і сприяє підвищенню ефективності митних процедур [38, с. 215].

Ці інновації демонструють зміщення фокусу митних органів з традиційних паперових процесів на більш сучасні, автоматизовані системи, що покращують загальну прозорість і швидкість митного оформлення, водночас забезпечуючи високий рівень безпеки та контролю над міжнародною торгівлею.

У процесі митного адміністрування значну роль відіграє автоматична реєстрація, яка дозволяє виконувати необхідні операції без участі інспектора. Система автоматично перевіряє наявність всіх потрібних документів, валідність електронного підпису та виконання митних платежів. Якщо всі умови виконані, декларація автоматично реєструється та направляється до інспектора для подальшого контролю. Процес автоматичної реєстрації зазвичай займає не більше шістдесяти секунд, хоча нормативно на цю операцію виділено до однієї години.

Електронне декларування сприяє автоматизації процесу випуску товарів, у якому митний інспектор не бере безпосередньо участь, значно спрощуючи митне оформлення. Цей процес включає кілька ключових етапів:

Надсилання декларації: учасник зовнішньоекономічної діяльності відправляє митну декларацію до митного органу електронним способом.

Перевірка сплати митних платежів: автоматизована система перевіряє, чи були сплачені всі необхідні митні платежі.

Аналіз ризиків: система управління ризиками аналізує декларацію на наявність потенційних ризиків. Якщо ризики виявлені, процес може бути зупинений для додаткового аналізу.

Запит додаткових документів: якщо потрібно, система може запросити у учасника додаткові документи для підтвердження даних.

Перевірка банківських відомостей: відомості про платежі можуть бути перевірені через банк, через який проводилися платежі.

Автоматичний випуск товару: при відсутності ризиків і підтвердженні всіх платежів та документації товар автоматично випускається [39, с. 11].

Цей процес значно знижує часові та трудові витрати, підвищуючи загальну ефективність митних процедур.

Щодо контролю переміщення транзитних товарів, в Україні також активно впроваджуються технології за допомогою навігаційних пломб. Ці пломби застосовуються для міжнародних автомобільних та залізничних перевезень окремих категорій товарів через територію України до третіх країн. Використання навігаційних пломб дозволяє відстежувати рух товарів та забезпечувати їх безпеку, а також сприяє зменшенню можливості для шахрайства або контрабанди. Затверджено перелік пунктів пропуску та контрольних пунктів на залізничних станціях, де застосовуються ці пломби, і встановлено вимоги до їх використання [30].

Програми для митного оформлення, такі як QD Professional та MD Office, відіграють значущу роль у процесах митних органів України, надаючи широкі можливості для оптимізації та автоматизації митних процедур. Ці інструменти інтегровані з актуальними базами даних митного законодавства України, що дозволяє користувачам отримати доступ до вичерпної інформації, необхідної для здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Завдяки цьому, суб'єкти, що займаються імпортом та експортом, можуть ефективно управляти ризиками, мінімізувати можливі правові порушення та оптимізувати митні платежі.

Впродовж 2005-2006 років країни Європейського Союзу прийняли стратегію "Електронна Європа", яка направлена на створення простого та ефективного безпаперового середовища для митниць та торгівлі. У відповідь на ці глобальні тренди, в 2006 році Держмитслужба України розробила концепцію "Електронна митниця", що передбачає автоматизацію обміну митною

інформацією між економічними операторами та митними органами. Ця система забезпечує обмін даними про порожні вантажівки, оцінку ризиків, узгодження даних, результати митного контролю та інші аспекти митної діяльності.

Система "Електронна митниця" спрямована на підвищення митної безпеки країни завдяки наступним функціям:

1. Забезпечення неперервного потоку інформації між суб'єктами ЗЕД, органами державної влади та митними адміністраціями інших країн.
2. Повна автоматизація процесів митних процедур, контролю та оформлення вантажів, забезпечуючи ефективне їх супроводження.
3. Інформаційне забезпечення діяльності правоохоронних органів і контролю за переміщенням товарів.

Механізм "Єдине вікно" є значним кроком у спрощенні митного адміністрування в Україні, сприяючи ефективнішій взаємодії між декларантами, їхніми представниками, органами доходів і зборів, а також іншими уповноваженими органами. Цей інструмент уможливорює подання всіх необхідних документів та відомостей у електронному вигляді через єдиний державний інформаційний портал.

За останні роки митні органи України зробили значний прогрес у впровадженні сучасних інформаційних технологій, що дозволяють автоматизувати значну частину митних процедур. Система "Електронна митниця" включає автоматичну реєстрацію митних декларацій, що забезпечує швидке та безпаперове митне оформлення. Автоматизація усіх процесів митного контролю та оформлення вантажів сприяє зменшенню часу на обробку декларацій та підвищенню ефективності митних органів.

На рівні управління митними ризиками, митна система України здійснює діяльність на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях. Особливу увагу на тактичному рівні приділяється Координаційно-моніторинговій митниці, яка обладнана розширеними повноваженнями для ефективної протидії митним

правопорушенням. Ця структура використовує передові інформаційні технології для аналізу та управління ризиками, що дозволяє оперативно реагувати на можливі загрози безпеці держави.

Митні адміністрації Європейського Союзу відрізняються національними інституційними особливостями в сфері аналізу та управління митними ризиками. Втім, важливою є спільна вимога — дотримання єдиної митної політики ЄС, яка забезпечує консолідований підхід до митних питань серед країн-членів.

На шляху України до інтеграції в Європейський Союз важливо забезпечити, що національна митна система України має необхідну інституційну спроможність для ефективного управління митними ризиками. Це передбачає адаптацію до вимог та стандартів ЄС, зокрема, розвиток і впровадження методик і інструментів, які вже використовуються в країнах Євросоюзу.

Подальше зближення України з ЄС вимагає від української митної адміністрації вдосконалення власних процедур і систем управління ризиками, включаючи використання передових технологій і підходів до аналізу даних, які можуть допомогти у виявленні, аналізі та нейтралізації потенційних митних ризиків. Опанування цих аспектів стане важливим кроком на шляху до забезпечення гладкої інтеграції в митну систему ЄС та підвищення довіри між Україною та іншими країнами-членами.

Таким чином, за останні роки митні органи України значно просунулися у розробці та впровадженні сучасних інформаційних технологій під час здійснення митних операцій. Це не тільки сприяє прозорості та ефективності митних процедур, але й відповідає міжнародним стандартам та вимогам [30].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ МИТНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1 Оцінювання стану і тенденцій митного адміністрування

За період з 2018 по 2023 роки в Україні спостерігалися значні коливання митних надходжень, що відображає динаміку економічних процесів та зовнішньополітичних обставин. У 2020 році митні платежі зросли до 360 млрд грн., що може бути пов'язано з рядом факторів, включаючи підвищення тарифів та ставок мита, а також зростання обсягів зовнішньої торгівлі.

У 2021 році спостерігався різкий зріст митних надходжень до 485,3 млрд грн., що може бути обумовлено відновленням торговельної активності після пандемії COVID-19, а також змінами в митних правилах та ставках, що могли сприяти кращому адмініструванню митних платежів та стягненню більших сум. Однак, у 2022 році митні платежі зазнали падіння до 300,6 млрд грн., що могло бути викликано економічними потрясіннями, глобальними кризами або змінами в міжнародній торгівлі. В 2023 році митні платежі знову зросли до 487 млрд грн., демонструючи здатність країни адаптуватися до зовнішніх умов та ефективно адмініструвати митні платежі.

Розглянемо динаміку та структуру надходжень митних платежів до державного бюджету України за останні 6 років (рис. 2.1, 2.2).

Зростання митних надходжень у 2019 році до 305,1 млрд грн., порівняно з 241,2 млрд грн у 2018 році, можна аналізувати через призму кількох факторів, які відображають поступове відновлення української економіки та успіх впроваджених реформ. Поліпшення економічного клімату в Україні та зміцнення торговельних відносин з іншими країнами сприяли збільшенню обсягів зовнішньої

торгівлі, що, у свою чергу, відіграло ключову роль у зростанні митних надходжень

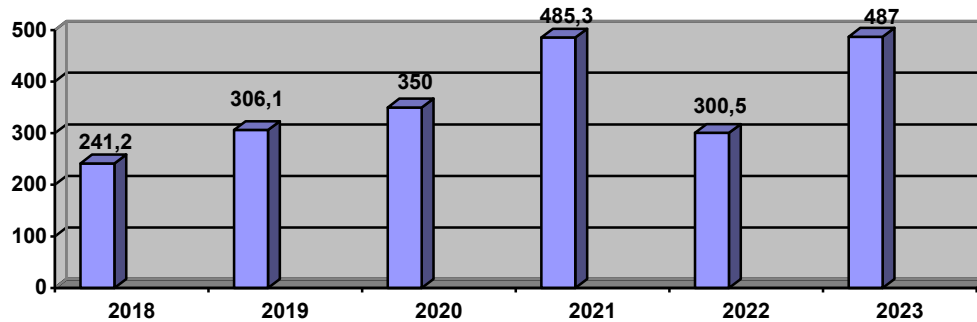

Рисунок 2.1 - Динаміка надходжень митних платежів до державного бюджету України, млрд. грн.

Джерело: побудовано автором за [30]

Зміцнення митної політики та ефективність введення нових технологій у процес митного адміністрування також мали значний вплив. Це дозволило ефективніше контролювати кордони, зменшити кількість митних порушень і забезпечити більш прозорий процес інкасації митних платежів. Окрім того, поліпшення макроекономічної стабільності та відновлення довіри інвесторів також позитивно позначилися на обсягах митних платежів, відображаючи загальне зростання економічної активності в країні.

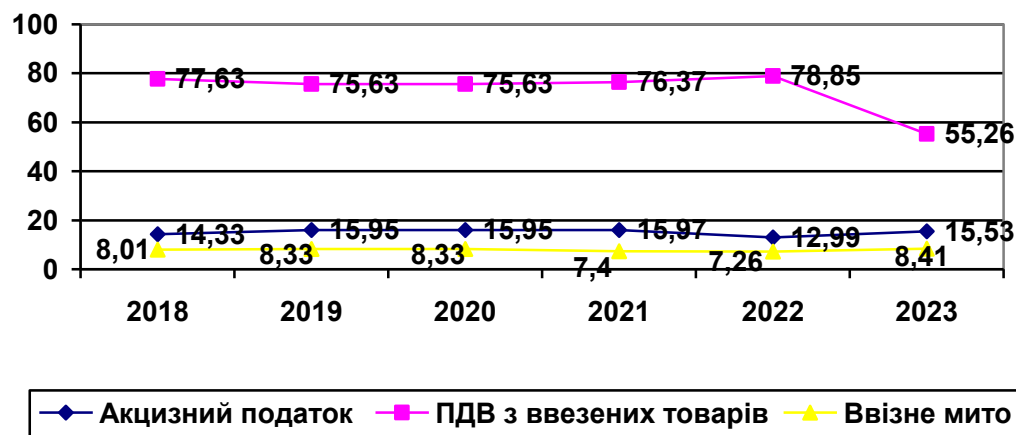

Рисунок 2.2 - Структура митних надходжень до державного бюджету України, 2018–2023 рр., % [30]

З рис. 2.2 видно, що в період з 2018 по 2022 рік ПДВ з імпорту складав від 71,68% до 78,85% від загальних митних надходжень, що підкреслює його значущість у структурі митних платежів. Акцизний податок вносив від 12,88% до 15,53%, а ввізне мито — від 7,19% до 8,41%, що свідчить про важливість цих джерел доходів для державного бюджету.

Ці дані свідчать про значну залежність державного бюджету від ефективного адміністрування митних платежів, особливо в контексті ПДВ з імпорту, що вимагає постійної уваги до механізмів контролю та стягнення податків на митниці. Таким чином, сукупність економічних, політичних і технологічних чинників сприяла значному підвищенню митних надходжень, що є свідченням ефективності проведених реформ і зміцнення економічного потенціалу України.

Членство України в Світовій організації торгівлі (СОТ) сприяє створенню більш вигідних умов для доступу на глобальні ринки товарів та послуг, заснованих на принципах передбачуваності та надійності розвитку торгових відносин із іншими країнами-членами. З юридичного погляду, система СОТ представляє собою своєрідний багатосторонній договір (пакет угод) для України, за допомогою якого регулюється близько 97% усієї світової торгівлі товарами та послугами [7].

Це створює зобов'язання для країн-учасниць щодо дотримання узгоджених стандартів та правил митного контролю, зокрема, скорочення часу на митне оформлення, впровадження ефективної системи управління митними платежами, перехід на електронне декларування та обмін інформацією через електронні засоби замість обов'язкового подання письмових документів, активне використання інформаційних технологій, комбінація електронних та паперових методів підтвердження справжності та ідентичності товарів, введення пост-аудиту контролю, встановлення зв'язаних ставок митних платежів тощо.

Науковий аналіз та вдосконалення митного адміністрування, формування пропозицій щодо його дієвості та збільшення митних надходжень в бюджет вимагають комплексного розуміння економічних особливостей і характеристик роботи митних органів України, які були істотно реформовані в останні роки згідно з новими податковими та митними законами [12, с. 112].

Згідно з Податковим кодексом України, митні платежі класифікуються як податки, що нараховуються у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон країни. Ці податки включають мито, акцизний податок, податок на додану вартість (ПДВ), а також інші податки, що можуть бути стягнуті в результаті переміщення товарів. Відповідно до статті 14, пункту 14.1.113 Податкового кодексу, митні органи виконують роль контролерів за справлянням цих податків, гарантуючи їх своєчасну сплату та відповідність законодавству.

В пункті 41.1.2 статті 41 Податкового кодексу детально описано обов'язки митних органів, які включають не тільки контроль за справлянням мита та інших податків при переміщенні товарів через кордон, але й контроль у межах спеціальних митних зон України. Така регуляція дозволяє уніфікувати процедури митного оформлення та спрощує торгівлю між країнами, зменшуючи можливість для зловживань та ухилянь від оподаткування.

Ці норми є ключовими для забезпечення ефективності митної політики України та її відповідності міжнародним стандартам, сприяючи тим самим розвитку міжнародної торгівлі та економічній стабільності в країні. Митні органи, виконуючи свої функції, грають важливу роль у захисті економічних інтересів держави, створенні сприятливих умов для зовнішньоекономічної діяльності, а також у запобіганні незаконному обігу товарів і фінансових потоків.

Оскільки податкове законодавство не передбачає вичерпного переліку податків і зборів, що адмініструються митними органами у контексті забезпечення доходів державного бюджету, виникає об'єктивна потреба у проведенні системного аналізу відповідних положень щодо митного оподаткування на

національному рівні. Існує система митних платежів, які на сьогодні є предметом митного адміністрування, і відомо, що об'єкт митного адміністрування не є однорідним. Кожен елемент цієї системи має свою економічну природу, виконувати функції, роль, ознаки, властивості та призначення. Особливості нарахування та адміністрування цих платежів також варто розглядати детальніше, враховуючи їхню значущість для ефективного забезпечення справляння всіх митних платежів [19, с. 234].

Мито, яке є особливим видом митного платежу, відрізняється від акцизного податку та ПДВ, оскільки його оподаткування стосується виключно зовнішньоторговельних операцій. Мито нараховується на товари та інші предмети, які переміщуються через митний кордон України [30], і займає значне місце у структурі податків, що адмініструються митними органами.

Термін "мито" має корені в англійських словах "customs duty" та "tax". В історії, на початкових етапах становлення держав, мито було загальною назвою для всіх зборів, що стягувались за перевезення товарів через кордони, а також за користування дорогами, мостами, портами та ринковими спорудами, стаючи основним джерелом державних фінансів. З часом мито перетворилося на інструмент для вирівнювання платіжного балансу та внутрішніх цін, служачи засобом захисту національної економіки від зовнішньої конкуренції [13, с. 173].

В економічній науці вважається, що мито виконує переважно регулятивну і ціноутворюючу функцію, а не податкову. Стягнення мита відображає приватні інтереси платника, що базуються на індивідуальній відплатності, тим самим воно служить для регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Економічний характер митно-тарифних заходів головним чином зумовлений їхнім впливом на ціни товарів, що перебувають в обігу, через безпосередній вплив на ціни товарів [16].

Не можна заперечувати, що мито виступає як ціновий регулятор та ключовий елемент митної політики у сфері зовнішньоекономічних відносин

держави. Його головне завдання полягає у створенні вартісного бар'єру, який збільшує ціну, особливо на імпортовані товари, на користь національних виробників. Це створює цінову диференціацію між продукцією на міжнародному та внутрішньому ринках, впливаючи на загальний ціновий рівень у країні. Низькі митні ставки в Україні можуть сприяти збільшенню імпорту товарів, які потрібні для покриття внутрішнього дефіциту і зниження високих цін. Це стимулює доступність імпортованих товарів для споживачів, покращує конкуренцію на ринку та знижує вартість товарів. З іншого боку, високі митні ставки застосовуються урядом з метою підтримки місцевої продукції. Така політика дозволяє захищати вітчизняних виробників від іноземної конкуренції, підтримувати зайнятість та стимулювати розвиток національної економіки. Також мито відіграє значну фіскальну роль, будучи одним з основних джерел доходів для державного бюджету.

Визнання мита в Україні як непрямого податку, що виконує одночасно фіскальні та регулятивні функції, підтримується багатьма вченими [17, с. 141]. Мито як інструмент ціноутворення впливає на вартість імпортованих і експортованих товарів, тим самим регулюючи обсяги зовнішньої торгівлі. Відмінно від інших податків, таких як акцизний податок та ПДВ, мито має безпосередній вплив на ціни товарів, що переміщуються через кордон, стаючи ключовим інструментом у регулюванні торгівлі.

Таке позиціонування мита вказує на його складну і багатогранну природу в економіці країни, де не можна ставити його фіскальні та регулятивні функції в протиріччя одну до одної, адже вони доповнюють одна одну, забезпечуючи гармонійне функціонування національної економічної системи.

Мито відображає основні характеристики податку, а саме:

Його сплата є обов'язковою та забезпечується державним примусом;

Стягнення мита відбувається безумовно, без будь-якої взаємної компенсації, лише на основі норм митного законодавства;

Доходи від мита використовуються для державних витрат лише після їх бюджетного перерозподілу, що відповідає принципу заборони спеціалізації податків;

Під час сплати мита відбувається передача права власності на відповідну суму грошей від суб'єкта ЗЕД до держави [25, с. 46].

Мито як непрямий податок інтегрується у ціну товару, що має аналогії з іншими податками, як-от акцизний податок і ПДВ, нараховувані на товари, імпортовані для постійного використання в Україні. Основна відмінність мита від ПДВ полягає у методиці встановлення ставок: якщо ставки ПДВ є єдиними і визначені Податковим кодексом України, то ставки мита диференційовані та залежать від груп товарів, що класифікуються за Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД). УКТ ЗЕД, затверджена Законом України "Про Митний тариф України", базується на Гармонізованій системі опису та кодування товарів і використовується для різноманітних аспектів митного регулювання.

На відміну від ПДВ, мито не підлягає поверненню при експорті товарів, але експортне мито, стягнуте при вивезенні товарів, не відшкодовується при їхньому імпорті. Ця особливість мита пояснюється його роллю у регулюванні зовнішньої торгівлі та захисті національного ринку.

Водночас, мито відрізняється від акцизного податку широтою об'єктів оподаткування, охоплюючи не лише високорентабельні товари, але й загальну масу імпортованих товарів. Це робить мито важливим інструментом в регулюванні цін та зовнішньої торгівлі. ПДВ та акцизний збір, хоч і мають деякі схожі функції з митом, все ж таки є більш специфічними у своєму застосуванні та мають свої унікальні ролі в податковій системі [29, с. 103].

Враховуючи всі ці аспекти, можна стверджувати, що мито, ПДВ та акцизний збір спільно формують комплексний механізм реалізації митної

політики держави, що забезпечує її економічну безпеку і стабільність зовнішньоекономічної діяльності.

Класифікація мита за типами ставок є важливим інструментом у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності, що дозволяє адаптувати митну політику до потреб національної економіки та особливостей ринку. Згідно з недіючим розділом II Закону України «Про Єдиний митний тариф», виділяються три основних види митних ставок: адвалорні, специфічні та комбіновані.

Адвалорні ставки визначаються як відсоток від митної вартості товарів. Цей тип ставок дозволяє забезпечити пропорційність оподаткування залежно від вартості товару, що зокрема ефективно для товарів вищої цінової категорії.

Специфічні ставки нараховуються як фіксована грошова сума на одиницю товару. Це дозволяє застосовувати однакове митне навантаження до товарів незалежно від їх вартості, що може бути корисним для товарів, вартість яких не відображає їхню реальну ринкову цінність або екологічний вплив.

Комбіновані ставки поєднують обидва методи нарахування, що забезпечує додаткову гнучкість у регулюванні митних тарифів. Такий підхід дозволяє ефективно враховувати особливості різних груп товарів, зокрема коли потрібно поєднати врахування як кількості, так і вартості товарів.

Застосування цих трьох типів митних ставок дає змогу уряду України більш тонко регулювати зовнішньоекономічну активність, сприяти розвитку внутрішнього виробництва, захищати вітчизняних виробників від недобросовісної конкуренції, та водночас наповнювати державний бюджет. Ці механізми мають забезпечити баланс між захистом національного ринку і зобов'язаннями перед міжнародними партнерами.

Приблизно 94% ставок у Митному тарифі України [35, с. 140] є адвалорними, тобто вони встановлені як відсоток від митної вартості товарів, решта — це специфічні або комбіновані ставки. Цей підхід відповідає глобальним стандартам митно-тарифного регулювання, закладеним у принципах ГАТТ/СОТ

[7], що підтримують вільний розвиток міжнародних економічних відносин і відображають світові економічні тенденції.

Значне місце у діяльності митних органів України займає визначення митної вартості товарів і інших предметів, що перетинають митний кордон, яка служить базою для справляння мита. Це стає особливо важливим у контексті забезпечення повноти надходжень до державного бюджету, особливо з огляду на численні випадки, коли суб'єкти зовнішньоекономічних операцій намагаються знизити митну вартість товарів для зменшення податкових платежів.

Митне законодавство України розрізняє ввізне мито, яке нараховується на товари та інші предмети під час їх ввезення на митну територію країни, та вивізне мито, яке застосовується під час вивезення товарів за межі митної території. Це дозволяє більш точно регулювати економічні процеси, пов'язані з міжнародною торгівлею, та оптимізувати надходження до бюджету з урахуванням економічної кон'юнктури.

Ставки ввізного мита в Україні визначаються згідно з Митним тарифом країни, тоді як ставки вивізного мита регулюються через спеціальні законодавчі акти. Це відображає різний підхід до регулювання ввезення та вивезення товарів, з урахуванням внутрішніх економічних потреб та міжнародних торговельних зобов'язань. Вивізне мито, хоча й застосовується лише до обмеженого переліку товарів, відіграє критичну роль у забезпеченні економічної безпеки та стабільності, оскільки ці товари мають стратегічне значення.

Серед товарів, що підлягають вивізному миту, зокрема, можна виокремити живу худобу та сировину для виробництва шкіри. Ці категорії товарів є важливими для підтримки вітчизняного аграрного сектору та легкої промисловості. Також до переліку належать насіння деяких олійних культур, таких як льон, соняшник та ріжій. Ці культури важливі для агропромислового комплексу України, що розвиває виробництво рослинних олій та інших сільськогосподарських продуктів. Відходи та брухт чорних та кольорових металів,

а також напівфабрикати, які використовують ці матеріали, також підпадають під дію вивізного мита. Це пов'язано з необхідністю збереження національних ресурсів та підтримки металургійної промисловості, яка є однією з ключових галузей економіки країни [11, с. 95].

Загалом, політика митного тарифування в Україні спрямована на захист внутрішнього ринку та стимулювання розвитку національного виробництва. Встановлення митних ставок є важливим інструментом економічної політики, що дозволяє уряду регулювати обсяги імпорту та експорту, стабілізувати внутрішній ринок та захищати інтереси вітчизняних виробників. Різниця між ввізними та вивізними митними ставками також відображає стратегічний підхід держави до зовнішньоекономічної діяльності, де важливо не тільки захистити місцевих виробників, але й забезпечити достатнє надходження валютних коштів від експорту стратегічно важливих ресурсів та товарів.

Для захисту економічних інтересів України та підтримки вітчизняних виробників у певних випадках, що передбачені законодавством, при ввезенні на митну територію України чи вивезенні за її межі товарів можуть застосовуватися особливі види мита. Ці заходи розглядаються як важливий інструмент регулювання зовнішньоекономічних відносин, спрямований на запобігання негативним наслідкам для місцевих виробників, що можуть виникати в результаті нечесної конкуренції або дискримінаційних дій іноземних держав.

Спеціальне мито застосовується як захисний захід у випадках, коли імпортовані товари вводяться на українську митну територію в такій кількості або на таких умовах, що завдають шкоди місцевому виробнику. Це також включає заходи протидії недобросовісній конкуренції чи у відповідь на дискримінаційні дії з боку інших країн.

Антидемпінгове мито введене для регулювання ситуацій, коли товари імпортуються за цінами, значно нижчими за їх ринкову вартість у країні

вивезення. Такі дії можуть створити загрозу або завдати шкоди вітчизняному виробнику подібних товарів чи їх виробництву.

Компенсаційне мито використовується у випадках, коли імпортовані товари виготовлені з використанням субсидій, які можуть бути прямими або опосередкованими. Це стосується ситуацій, коли імпорт цих товарів завдає шкоди місцевому виробнику подібних продуктів.

Застосування особливих видів мита є критичним інструментом в захисті внутрішнього ринку України від несправедливої конкуренції, зокрема демпінгового та субсидованого імпорту. Ці мита вводяться на підставі детального аналізу та рішень Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі, яка діє відповідно до трьох основних законів: "Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту", "Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту" та "Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну". Ці закони дозволяють Україні впроваджувати митні тарифи та інші регуляторні заходи, щоб нейтралізувати негативний вплив неконкурентних практик на вітчизняні галузі промисловості.

Один з ключових моментів у застосуванні цих спеціальних мит — це обов'язковість подання сертифіката про походження товару. Сертифікат про походження є документом, який підтверджує, що товари були вироблені, здобуті або перероблені в певній країні. Цей документ є обов'язковим для всіх товарів, які потрапляють під спеціальні митні заходи, оскільки дозволяє митним органам ідентифікувати товари з країн, стосовно яких прийняті заходи регулювання.

Сертифікат про походження використовується для забезпечення прозорості та правильності застосування митних тарифів та інших регуляторних заходів, сприяючи тим самим чесній торгівлі та дотриманню міжнародних торговельних угод. Наявність такого сертифіката також важлива для проведення митного оформлення та контролю за відповідністю імпортованих товарів вимогам, встановленим українським законодавством і міжнародними нормами.

В Україні механізм стягнення ПДВ базується на принципі місця призначення товарів, що означає сплату податку за місцем споживання продукції. Згідно з цим принципом, ПДВ сплачується під час імпорту товарів і відшкодовується при їх експорті [22]. Ця система оподаткування виконує не тільки фіскальну функцію, забезпечуючи наповнення державного бюджету, але й функцію прикордонного податку, яка забезпечує рівні конкурентні умови між вітчизняними та імпортованими товарами, урівнюючи їх вартість на внутрішньому ринку [22].

ПДВ, що стягується під час імпорту, націлене на вирівнювання цін та створення умов для розвитку національної економіки та підтримання платіжного балансу країни. Цей податок застосовується за однаковою ставкою до всіх товарів, як вітчизняних, так і імпортованих, що сприяє прозорості та простоті системи.

Введення ПДВ в Україні як податку на імпортовані операції було вмотивовано його фіскальною нейтральністю і роллю ефективного інструмента у регуляції виробництва та контролю за споживанням. Широке використання ПДВ у світі стимулювало його інтеграцію в українську податкову систему як необхідний елемент для реалізації курсу на європейську інтеграцію [24, с. 128]. В Україні ПДВ має єдину ставку для всіх товарів, що ввозяться на митну територію, з деякими винятками для окремих груп товарів та операцій, де застосовуються нульові ставки або звільнення від оподаткування, відповідно до статей 195-197 Податкового кодексу України [2]. Ця структура спрощує адміністрування податку та зменшує адміністративне навантаження на бізнес.

Україна впроваджує систему ПДВ, спрямовану на зменшення тиску на економічний обіг, що відповідає загальноприйнятим європейським практикам. За цією системою, ПДВ справляється за місцем споживання товарів, забезпечуючи вирівнювання умов для вітчизняних та імпортованих товарів та служачи засобом розвитку національної економіки та підтримки платіжного балансу. Відшкодування ПДВ при експорті додатково стимулює зовнішньоекономічну

активність, надаючи українським виробникам конкурентні переваги на міжнародному ринку.

У контексті європейської практики, ставки ПДВ варіюються значно. Наприклад, у Швеції, Данії та Угорщині ставки є одними з найвищих і становлять 25%. Інші країни, як Ісландія, мають ставку в 24,5%, Румунія — 24%, Греція та Фінляндія — 23%, а в Польщі — 22%. Натомість у Великобританії ставка ПДВ становить 17,5%, а у Люксембурзі — найнижча у Європі, 12% [26, с. 61].

База для обчислення ПДВ при імпорті товарів на митну територію України ґрунтується на їх договірній (контрактній) вартості, яка не може бути нижчою за митну вартість, встановлену згідно з міжнародними стандартами, з урахуванням належних мит та акцизного податку, але без ПДВ, що включається до вартості товарів/послуг за законом [2].

Окремі категорії товарів, які відносяться до підакцизних, також підлягають акцизному оподаткуванню при імпорті, що адмініструється митними органами. Історія акцизного податку в Україні демонструє його адаптацію та розвиток, що розпочалося з введення Декретом про акцизний збір у 1992 році. З того часу перелік підакцизних товарів значно змінився, включаючи ширший спектр продукції, від ювелірних виробів до товарів повсякденного попиту [28, с. 93].

У 2000 році в Україні відбулися значні зміни в сфері регулювання підакцизних товарів, що включали зменшення кількості товарних позицій з 91 до 26. Таке скорочення списку підакцизних товарів та реформування ставок акцизного податку було здійснено з метою оптимізації податкової системи та гармонізації зі світовими стандартами, включаючи норми Світової організації торгівлі (СОТ). Такі зміни мали на меті підвищення ефективності стягнення податків шляхом фокусування на високоліквідних товарах, сприяючи тим самим збільшенню податкових надходжень.

До списку підакцизних товарів, що залишився, входили такі категорії як алкогольні напої, тютюнові вироби, спирт, пиво, транспортні засоби,

нафтопродукти, ювелірні вироби. Це забезпечило збереження акцизного податку як важливого джерела доходів держбюджету, зокрема через високий рівень оподаткування товарів, які часто стають об'єктом нелегальної торгівлі.

Стаття 215 Податкового кодексу України конкретизує, що на сьогодні підакцизними товарами є етиловий спирт, алкогольні напої, пиво, тютюнові вироби та їх промислові замінники, нафтопродукти, скраплений газ, а також легкові автомобілі, кузови до них, причеи, напівпричеи та мотоцикли. Особливої уваги заслуговує акциз на цигарки, що має комбіновані ставки (специфічну та адвалорну складові), що дозволяє забезпечувати ефективніше та справедливніше стягнення податків, мінімізуючи можливості для податкового ухилення.

Чинна система митного оподаткування в Україні є ключовою складовою зовнішньоекономічної діяльності країни, відіграючи важливу роль у регулюванні міжнародної торгівлі. Завдяки членству в міжнародних організаціях, таких як Світова організація торгівлі (СОТ) та Всесвітня митна організація (ВМО), Україна зобов'язана відповідати певним міжнародним нормам і стандартам.

СОТ вимагає від своїх членів застосування прозорих і справедливих правил митного оподаткування, що сприяє рівним умовам торгівлі між країнами. Це означає, що Україна має забезпечувати, що її митні тарифи, процедури та політики не створюють необґрунтованих бар'єрів для міжнародної торгівлі.

ВМО, з іншого боку, зосереджується на сприянні спрощенню та гармонізації митних процедур по всьому світу. Членство в ВМО зобов'язує Україну впроваджувати стандарти, які спрощують митний контроль, зменшують час митного оформлення товарів та знижують вартість міжнародної торгівлі для бізнесу.

Такі зобов'язання перед міжнародними інституціями допомагають Україні інтегруватися в глобальну економіку, забезпечуючи дотримання вимог щодо прозорості, справедливості та ефективності у митному регулюванні.

Впровадження цих стандартів підвищує довіру міжнародних партнерів до української митної системи, покращує бізнес-середовище і сприяє залученню іноземних інвестицій [32].

В контексті постійного розвитку глобальної економіки та збільшення обсягів зовнішньої торгівлі, проблема підвищення ефективності митного адміністрування в Україні набуває особливої актуальності. Одним із ключових аспектів вирішення цієї проблеми є забезпечення повноти митного оподаткування та виключення випадків заниження податкової бази для нарахування митних платежів. Це також включає боротьбу з ухиленням від сплати мит, що може мати місце через неправомірні дії імпортерів чи експортерів, які намагаються занижити вартість товарів або використовувати інші методи для мінімізації податкових зобов'язань.

Удосконалення механізмів митного контролю та оцінки товарів, розробка та впровадження більш ефективних інформаційних систем, що дозволяють автоматизувати процеси перевірки та збору даних про товари, є важливими кроками на шляху до підвищення прозорості митних операцій. Крім того, співпраця з міжнародними організаціями та обмін кращими практиками можуть сприяти вирішенню цих викликів, зміцнюючи міжнародні економічні зв'язки України.

Підсилення відповідальності за порушення митних правил, зокрема через законодавчі ініціативи, також може допомогти забезпечити більшу справедливість та ефективність у сфері митного оподаткування, роблячи умови ведення бізнесу в Україні більш привабливими для закордонних інвесторів та внутрішніх підприємців.

2.2 Оцінка чинників впливу на митне адміністрування в Україні

Запровадження в Україні воєнного стану, тимчасове вимушене призупинення діяльності окремих митниць, зменшення ділової активності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, обсягів виробництва, зміна логістичних маршрутів, блокування морських торговельних портів, закриття повітряного простору – це все негативно відображається на обсягах оподаткованого імпорту товарів. Зокрема, обсяги оподаткованого імпорту товарів у 2022 році, у порівнянні з 2021 роком, скоротились на більш ніж у 2,7 рази (з 68,2 млн тонн у 2021 році до 25,8 млн тонн у 2022 році). (рис.2.3) Значне зменшення обсягів оподатковуваного імпорту разом зі змінами правил в оподаткуванні, прийнятих в період збройної агресії, зумовили зменшення обсягу сплачених платежів з імпорту на 49% у 2022 році та відповідно їх частки в загальних обсягах надходжень митних платежів [12, с. 87].

Так, суттєве зменшення надходжень митних платежів у 2022 році, у порівнянні з 2021 роком, відбулось при імпорті.

Проте, завдяки стійкості та незламності бізнесу, який продовжив роботу попри надскладні умови, Державна митна служба України у 2022 році забезпечила виконання індикативного показника надходжень митних платежів до державного бюджету на 56,9%.

Важливо проаналізувати оподаткований імпорт та надходження від імпорту, результати аналізу представлені на рис. 2.3.

Динаміка митних надходжень від імпорту в Україні за останні роки ілюструє вплив глобальних та внутрішніх економічних викликів на фінансовий стан країни. У 2018 році оподаткований імпорт склав 52,73 млрд дол. США, з надходженнями платежів від імпорту у розмірі 13,67 млрд дол. США. У 2019 році ця сума зросла до 54,57 млрд дол. США із збільшенням митних платежів до 14,55 млрд дол. США, обидва роки показуючи темп зростання платежів на рівні 6,4%.

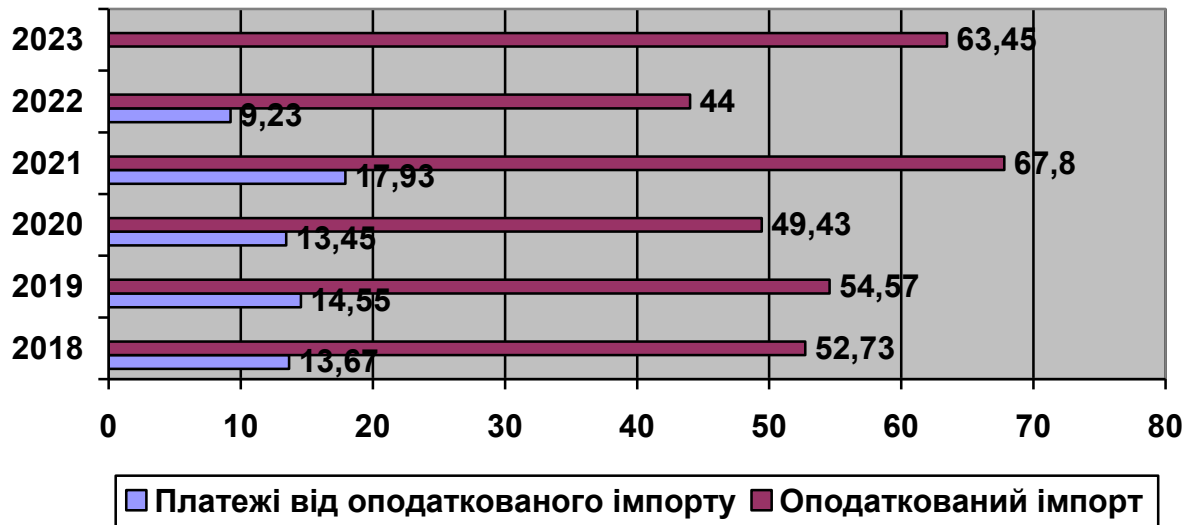

Рисунок 2.3 - Динаміка темпу надходжень платежів від імпорту та оподаткованого імпорту, млрд. дол. США.

Джерело: побудовано автором за [30].

Однак, 2020 рік приніс зниження в оподаткованому імпорті до 49,43 млрд дол. США, а надходження від імпорту зменшились до 13,45 млрд дол. США, що відзначається темпом зростання -7,5%. Це зменшення може бути пов'язане з глобальними економічними потрясіннями, зокрема впливом пандемії COVID-19 на світову економіку. Натомість 2021 рік показав відновлення та значне зростання оподаткованого імпорту до 67,8 млрд дол. США з надходженнями від імпорту, що склали 17,93 млрд дол. США, з темпом зростання 33,2%.

Проте 2022 рік знову показав зниження з оподаткованим імпортом у 44 млрд дол. США та надходженнями від імпорту, які склали лише 9,23 млрд дол. США, з темпом зростання -48,6%. Це може бути пов'язано з низкою факторів, включаючи політичну невизначеність, зміни в міжнародних торговельних угодах, та інші зовнішні шоки.

Згідно з даними 2023 року, Україна імпортувала товарів на суму 63,5 млрд дол., в той час як експорт склав 36 млрд дол. Оподаткований імпорт становив 52,6 млрд дол., що відображає значне відновлення зовнішньоторговельної діяльності. Це свідчить про стійке відновлення зовнішньої торгівлі після економічних

потрясінь попередніх років, а також про відновлення здатності країни адаптуватися до мінливих глобальних умов.

Дослідження податкового навантаження відіграє ключову роль у формуванні ефективної податкової політики, яка впливає на фінансову стабільність та соціально-економічний розвиток країни. Податкове навантаження — це загальна сума податків, яку сплачують громадяни та бізнес, віднесена до валового внутрішнього продукту (ВВП). Визначення оптимального рівня цього показника дозволяє урядам оцінювати, наскільки ефективною є поточна податкова політика, та робити коригування, необхідні для забезпечення балансу між потребами держави та можливостями платників податків.

Високе податкове навантаження може створювати значні бар'єри для бізнесу та приватних інвестицій, спричиняючи зниження внутрішньої економічної активності та стимулюючи податкове ухилення. Такий стан речей може призвести до скорочення виробництва, зменшення рівня зайнятості та загального зниження добробуту громадян. Водночас, надмірно низьке податкове навантаження, хоч і може стимулювати економічний розвиток на короткострокову перспективу, часто призводить до недостатнього фінансування важливих державних програм, таких як охорона здоров'я, освіта та соціальний захист. Це може підірвати довгострокову стабільність та сталий розвиток країни.

Тому для уряду важливо не лише збалансувати податкове навантаження, але й забезпечити його справедливе розподілення між різними групами платників податків. Це включає аналіз структури податкових ставок, перегляд податкових пільг та льгот, а також посилення податкового контролю і боротьбу з податковими зловживаннями. Такий підхід дозволить не тільки оптимізувати податкові надходження, але й стимулювати економічний розвиток, сприяючи створенню сприятливого інвестиційного клімату та підвищенню якості життя населення. На рис. 2.4 наведені результати дослідження.

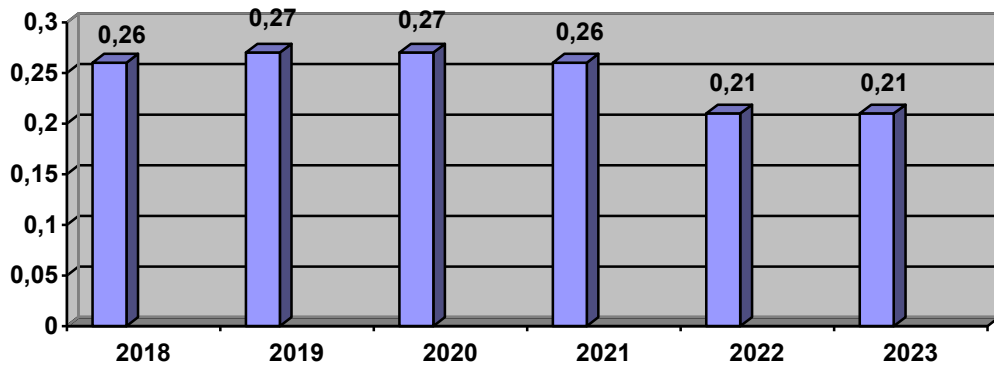

Рисунок 2.4 - Динаміка митного податкового навантаження в Україні, %

Джерело: побудовано автором за [30]

Узагальнюючи, дані показують загальну стабільність митного податкового навантаження в Україні з 2018 по 2021 роки, але вказують на зменшення цього показника у 2022 та 2023 році через повномасштабне вторгнення.

Виявлено вісім категорій товарів згідно з УКТ ЗЕД, які становлять найбільшу частку у структурі митних платежів до бюджету (рис.2.5, 2.6).

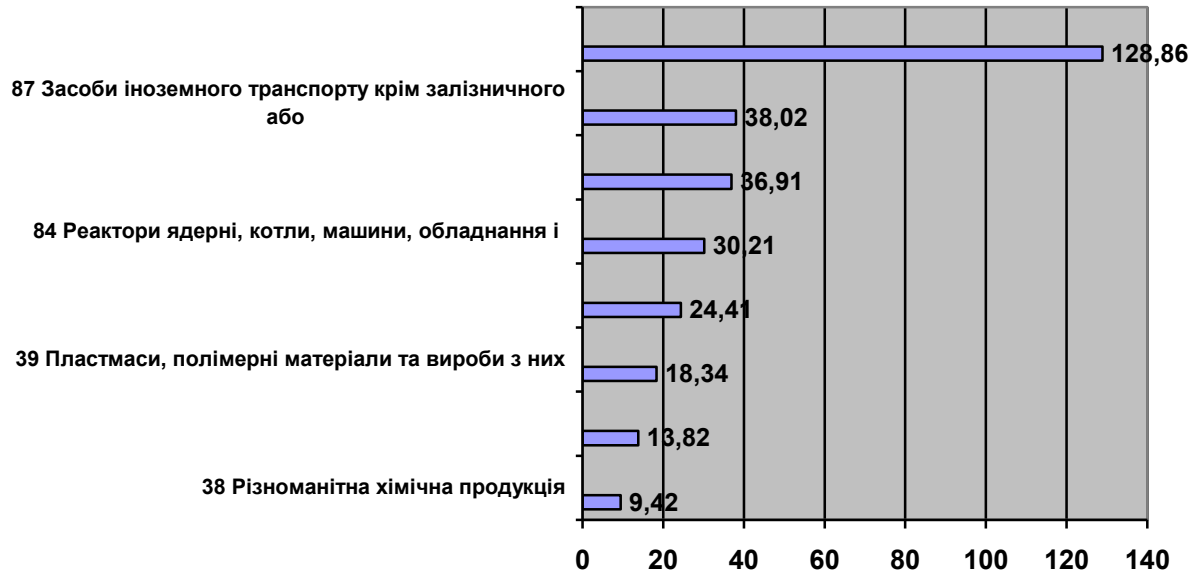

Рисунок 2.5 - Надходження митних платежів від імпорту найбільш бюджетоутворюючих товарних груп згідно з УКТ ЗЕД до Державного бюджету України у 2022 р., млрд. грн.

Джерело: побудовано автором за [30]

Загалом на рівень надходження митних платежів до бюджету впливає значна сукупність факторів. Провідною складовою адміністрування митних платежів є митна вартість, а також її правильне обчислення й законодавче трактування. Саме вона, є базою нарахування абсолютної більшості митних платежів. Чіткі норми і правила щодо визначення митної вартості товарів дозволяють здійснити ефективну систему контролю за їхнім дотриманням, що, може забезпечити повноту надходжень митних платежів до бюджету.

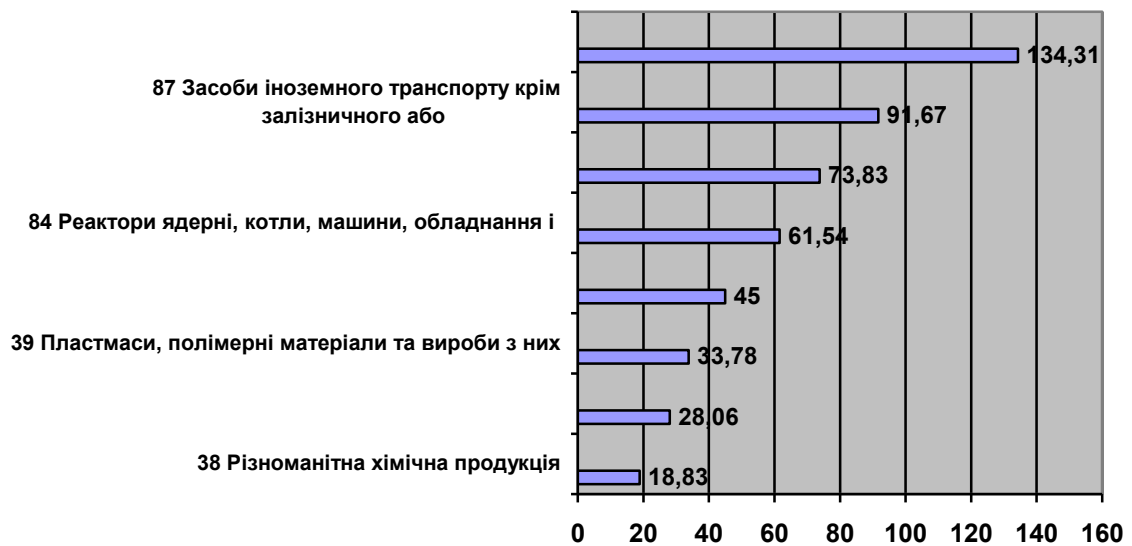

Рисунок 2.6 - Надходження митних платежів від імпорту ключових товарних груп за УКТ ЗЕД (Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності) до Державного бюджету України в 2023 році.

Джерело: побудовано автором за [30].

Такі товарні групи є бюджетотворюючими, оскільки вони займають суттєву частку в структурі імпорту та відповідно в обсязі митних платежів. Аналіз цих груп дозволяє уряду та економістам не тільки відслідковувати динаміку зовнішньоекономічної діяльності, але й керувати ефективністю митної системи, фокусуючи увагу на тих товарних позиціях, які можуть забезпечити максимальні надходження до державного бюджету.

Ефективне адміністрування митних платежів від цих товарних груп також сприяє підвищенню загальної прозорості митної системи та зменшенню рівня

корупції, оскільки забезпечує чіткість і передбачуваність у зборі митних зборів. Крім того, детальний аналіз і моніторинг цих груп дозволяють уряду ефективно планувати макроекономічні стратегії та реагувати на зміни у глобальній торгівлі, що в свою чергу впливає на економічну стабільність країни.

Митні платежі є значущим джерелом доходів для державного бюджету України, і зміни в динаміці цих надходжень мають важливе економічне значення. Аналіз надходжень від імпорту товарів за допомогою Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД) дозволяє зрозуміти, які галузі мають найбільший вплив на фінансову стабільність країни. Зокрема, товари як зернові культури, жири та олії, чорні метали, насіння олійних рослин і руди є ключовими у формуванні митних надходжень (Додаток Б)

Динаміка цих товарних груп під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, таких як світові ціни, зовнішньополітичні зміни, та розвиток вітчизняної промисловості, може значно впливати на загальну економічну ситуацію в країні. Відтак, систематичний аналіз цих тенденцій є критично важливим для розуміння поточного стану та планування майбутніх кроків у митній політиці.

Важливо також враховувати, що оптимізація митної системи через вдосконалення процесів адміністрування, боротьбу з контрабандою та ухиленням від сплати митних платежів може значно збільшити ефективність митних надходжень. Це може забезпечити додаткові кошти для фінансування державних програм та вкладення у соціально важливі проекти, підтримуючи стабільний економічний розвиток України. Отже, важливо проводити систематичний аналіз цих тенденцій та вживати заходи для оптимізації митної системи та збільшення митних надходжень до бюджету.

2.3 Особливості митного адміністрування в умовах воєнного стану

9 березня 2022 року Уряд України прийняв рішення, що регулює митне декларування деяких категорій товарів, які імпортуються на митну територію країни в період дії воєнного стану. Постанова надає нові можливості для українського бізнесу стосовно оптимізації процесів митного декларування, адаптованих до воєнних умов, при цьому забезпечуючи стабільність роботи митних, податкових і фінансових установ.

Зазначені в документі опції включають можливість здійснення митного оформлення безпосередньо на кордоні або в будь-якому митному пункті за стандартною процедурою. Крім того, декларанти мають право вибору спрощеного методу митного оформлення, що дозволяє обійтися без фізичної доставки товарів до митного терміналу. Це особливо цінно для підприємств, які потребують оперативного реагування на виклики, пов'язані з воєнним станом.

Додатково, постанова надає митним органам право надавати відстрочку сплати митних платежів на підставі попередньо поданої митної декларації, що стосується першочергових необхідних товарів, списки яких визначено урядовими регуляціями [30].

У рамках постанови також передбачено зобов'язання Державної митної служби України актуалізувати свої програмні продукти, включно з системами автоматизованого управління ризиками, для забезпечення можливості здійснення випуску товарів за спрощеним режимом. Це сприятиме більш ефективному адаптуванню митного оформлення до потреб країни в умовах військового конфлікту.

З 1 грудня 2023 року в Україні введено в дію нові нормативи щодо пропуску та реєстрації гуманітарної допомоги, адаптовані до воєнних умов. Ці зміни включають оновлення процедур ввезення гуманітарних вантажів, дозволяючи декларування таких вантажів протягом 30 календарних днів з дати

формування декларації. Це спрощує процес доставки необхідних ресурсів, що є критично важливим у часи кризи.

У 2022 році, незважаючи на складні умови, Державна митна служба України змогла забезпечити збір 56,9% від запланованих показників митних платежів до державного бюджету, що становить 300,8 млрд грн із передбачених 528,3 млрд грн. [30]. Це свідчить про високий рівень витривалості та ефективності роботи у воєнний час.

В умовах воєнного стану Верховна Рада України також внесла важливі законодавчі поправки, спрямовані на підтримку платників податків та забезпечення ефективності доставки гуманітарних та військових вантажів, ухваливши закони, що передбачають пільгове оподаткування для товарів, ввезених на територію України під час війни. Це спрямовано на максимізацію допомоги цивільному населенню та підтримку обороноздатності країни.

У останній період в Україні було впроваджено ряд рішень, які істотно вплинули на митні платежі. Ці заходи охоплюють різноманітні сфери, від підтримки громадянського населення до зусиль, пов'язаних з обороною країни. Зокрема, у квітні – червні 2022 року було запроваджено значні пільги на сплату податків для імпортованих товарів, які не пов'язані з оборонною діяльністю, на загальну суму 42,1 млрд грн. Серед них велика частина пільг була спрямована на автомобілі, придбані громадянами, та склала 26,2 млрд грн, а також пільги для суб'єктів із спрощеною системою оподаткування та підприємств, які досягли відповідно 13,3 млрд грн та 2,6 млрд грн.

Щодо оборонних потреб, пільги на імпорт продукції оборонного призначення сягнули 31,4 млрд грн, включаючи відстрочення сплати митних платежів на товари для Міністерства оборони України та Збройних Сил. Важливим було також зниження акцизного податку на імпортовану сировину для виробництва підакцизних товарів, таких як тютюн, що склало 28,1 млрд грн.

На підтримку відновлення енергосистеми і забезпечення населення електроенергією були виділені додаткові пільги у листопаді – грудні 2022 року на суму 4,8 млрд грн, в тому числі з імпорту електрогенераторів на суму 3,8 млрд грн.

Також реформи оподаткування, зокрема введення 7% ставки ПДВ і нульової ставки акцизного податку на пальне, призвели до значного зниження митних надходжень на суму 46,2 млрд грн у період з березня по вересень 2022 року. Після відновлення оподаткування у вересні, умовні недонадходження ПДВ та акцизу у жовтні – грудні 2022 року склали 20,7 млрд грн.

Запровадження в Україні воєнного стану та пов'язані з цим обставини мали значний вплив на економічну ситуацію в країні, особливо у контексті зовнішньоекономічної діяльності. Вимушене призупинення роботи деяких митних пунктів, спад ділової активності, зниження виробництва, переорієнтація логістичних маршрутів, а також блокування морських портів і закриття повітряного простору критично позначилися на обсягах імпорту та митних зборах.

Загальні надходження митних платежів до державного бюджету значно скоротились. Якщо у 2021 році цей показник становив 409,3 млрд грн, то за минулий рік він склав лише 275,5 млрд грн, що на 32,7% менше. Це зменшення співпадає з прогнозом Національного банку України про падіння валового внутрішнього продукту країни на 31,5% за 2022 рік.

Зокрема, фізичний обсяг оподаткованого імпорту товарів в 2022 році зменшився більш ніж в 2,7 рази порівняно з попереднім роком, склавши 25,8 млн тонн порівняно з 68,2 млн тонн у 2021 році. Одночасно зі зниженням обсягів імпорту спостерігалось зменшення податкових ставок на нафтопродукти та збільшення обсягів імпорту, звільненого від оподаткування, особливо гуманітарної допомоги та товарів оборонного призначення, що також спричинило недонадходження до бюджету (Додаток Б).

У 2022 році Україна зазнала значного спаду у надходженнях митних платежів порівняно з попереднім роком, особливо від імпорту ключових товарів. Втрати митних платежів були наступні:

Від нафти та нафтопродуктів зменшення склало 52,8 млрд грн.

Легкові автомобілі зменшили надходження на 31,9 млрд грн.

Гази нафтові внесли зменшення на 20,5 млрд грн.

Вугілля кам'яне та кокс знизили доходи на 9,8 млрд грн. [30].

Щодо надходжень до державного бюджету від експорту товарів, важливим аспектом є вивізне мито та контроль за внутрішніми податками. У 2022 році світова увага була зосереджена на українському експорті зерна. Важливо відзначити, що за українським законодавством, експорт зернових, за винятком олійних культур, не підлягає оподаткуванню вивізним митом, а контроль за визначенням митної вартості товарів на експорт здійснювати Державна митна служба не має права.

Для порівняння, у 2021 році Державна митна служба перевиконала план, перерахувавши до бюджету 484,9 млрд грн при плані 454,7 млрд грн, що на 35% більше ніж у 2020 році, коли було перераховано 358,6 млрд грн (93,7% від плану). У 2019 році надходження склали 372,5 млрд грн, що становить 94,2% від запланованих 395,3 млрд грн [30].

На початку 2022 року Державна митна служба України демонструє здатність ефективно виконувати бюджетні завдання, перераховуючи до державного бюджету 76,8 млрд грн, що на 10% перевищує заплановані показники на суму 69,9 млрд грн. Навіть у складних умовах воєнного стану, Держмитслужба активно допомагає в пропуску гуманітарних вантажів і підтримує функціонування зернового коридору, що свідчить про високий рівень відповідальності і здатності служби адаптуватися до викликів часу.

До кінця 2022 року надходження митних платежів до державного бюджету значно зросли, з 7,7 млрд грн у березні до 36,7 млрд грн у грудні. Таке зростання є

свідченням ефективності реформ і нововведень, які були впроваджені у митній системі протягом року. На початку 2024 року статистика виявлення митних порушень також показує позитивну динаміку: митницями було зареєстровано 4265 порушень на загальну суму 10,8 млрд грн, що майже в 2,4 рази більше, ніж за аналогічний період 2023 року. Загальний вартісний обсяг тимчасово вилучених предметів склав майже 141 млн грн, включаючи такі категорії, як промислові товари, продовольчі товари, транспортні засоби та валюта, що підкреслює серйозність та масштаб митного контролю, який здійснюється в країні [30].

У 1454 випадках порушень митних правил, включно з тими, що були ініційовані раніше, митниці застосували адміністративні штрафи на загальну суму 32 млн грн, при цьому вже стягнуто штрафів на 36 млн грн.

Щодо судового розгляду, митницями було передано 2108 справ про порушення митних правил, загальною сумою 6 млрд грн. Суди, розглянувши ці справи, включаючи ті, що були заведені у попередні періоди, наклали стягнення, які включали конфіскацію товарів та штрафи, на загальну суму понад 650 млн грн.

У 2023 році реальний ВВП зріс на 5,3%. Про це свідчать розгорнуті показники, опубліковані Державною службою статистики України (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Основні макроекономічні показники України у 2022-2023 р.р.

Показник	2022	2023	Зміни абсолютні	Зміни відносні, %
Номінальний ВВП, дол. США.	161990	178760	16770	110,35
Імпорт, млн. дол. США	59 509	63 450	3941	106,62
експорт, млн. дол. США	44 160	35 970	-8190	81,45
Індекс Інфляції. %	126,6	105,1	-21,5	83,02

Джерело: побудовано автором за [31]

З одного боку, Україні вдалося досягти значного зростання ВВП на 18,98% після глибокого спаду в 2022 році. З іншого боку, економічне відновлення в

умовах активних бойових дій, високих безпекових ризиків та терористичних атак з боку російських військ є значним досягненням. Через обмеження внутрішнього виробництва, викликані наслідками війни, зростання попиту сприяло збільшенню імпорتنих поставок, які в 2022 році зросли на 6,67%. Незважаючи на зменшення негативного впливу чистого експорту на зміну реального ВВП до 6.3 відсоткових пунктів порівняно з попереднім роком, від'ємний внесок чистого експорту все ще зберігався.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МИТНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1 Формування стратегічних ініціатив щодо розвитку митного адміністрування

Ефективність митної служби є ключовим чинником, який допомагає державі впливати на зовнішньоекономічні відносини. Шляхом регулювання дотримання митних, валютних, та податкових законів, а також стимулювання або обмеження імпорту та експорту певних товарів, митниці відіграють важливу роль у наповненні держбюджету, підтримці національних виробників, забезпеченні потреб внутрішнього ринку та сприянні експорту національної продукції.

З огляду на розвиток інтеграційних процесів та зміцнення міжнародних економічних зв'язків України, наявна потреба в постійному вдосконаленні роботи Державної митної служби України (ДМС). Наразі, ДМС продовжує активну діяльність з покращення митного адміністрування та модернізації технологічних засобів, забезпечуючи стабільну роботу Єдиної автоматизованої інформаційної системи митниці [21].

Також критично важливим є спрощення митних процедур за допомогою впровадження новітніх інформаційних технологій та удосконалення інфраструктури митного та транспортного обслуговування, включно з логістичними процесами.

Проте, головною перешкодою у впровадженні сучасних митних технологій є стан пунктів пропуску на державному кордоні. Лише приблизно 15 відсотків пунктів відповідають чинним нормативним вимогам, тоді як дві третини потребують значної реконструкції та модернізації. Без модернізації технічного

оснащення митниць неможливе досягнення цілей зі швидкісного проведення митних операцій та зменшення часу на перевірку транспортних засобів до кількох хвилин.

Відповідно до стратегії розвитку митної служби, планується поліпшення технічного забезпечення та фінансування розробки нових засобів для митного контролю та програмного забезпечення. Особливу увагу приділяють оснащенню міжнародних автомобільних пунктів пропуску спеціалізованими скануючими системами, здатними аналізувати вміст транспортних засобів і виводити дані про вантаж на екрани операторів, дозволяючи визначити як кількісні, так і якісні параметри товарів [30].

Під час реконструкції, модернізації чи створення нових пунктів пропуску повинна впроваджуватись модель "інтелектуального" пункту пропуску. Така модель базується на принципах повної автоматизації митних процедур з використанням штучного інтелекту та забезпеченням можливості одноразової подачі документів через систему "єдиного вікна".

Ключовим елементом цієї моделі має стати уніфікована інформаційна система, яка дозволить:

- забезпечити роботу як центрального пункту прийому розширеної попередньої інформації від усіх контрольних органів держави на пункті пропуску;
- інтегруватися з програмним забезпеченням інспекційно-доглядових та ваго-габаритних комплексів, стаціонарних систем для виявлення подільних і радіоактивних матеріалів, системами для сканування і розпізнавання номерів транспортних засобів та митними інформаційними системами;
- здійснювати контроль за переміщенням транспортних засобів, включаючи візуалізацію з функцією сканування і розпізнавання номерів транспортних засобів і контейнерів, а також управління їх переміщенням;
- реалізувати систему електронної черги;
- запровадити повністю електронний обіг документів [26, с. 62].

Важливим аспектом у спрощенні митних операцій є введення нових технологій для електронного декларування товарів та транспортних засобів. Це включає попереднє інформування про ввезені товари, зменшення кількості документів, які потрібно подавати митним органам, і надає можливість випуску товарів до подачі митної декларації. Такі заходи сприяють підняттю інформаційних технологій митної служби до якісно нового рівня.

Уведення електронних форм попереднього інформування та декларування товарів сприяє послідовному скороченню часу на митні операції та прискоренню процесу випуску товарів. В автомобільних пунктах пропуску, товари, що підлягають спеціальному контролю, проходять митні операції за не більше ніж 38 хвилин, а товари, не віднесені до ризикових поставок, обробляються за 20 хвилин. В морських портах час перебування товарів обмежується двома добами, за винятком ситуацій, коли зберігання ініційовано учасниками зовнішньоекономічної діяльності. Товари, що проходять через залізничні пункти пропуску та не є ризиковими, митно обробляються за 2 години [38, с. 223].

Передбачається, що до 2024 року частка автоматизованих митних операцій з використанням інформаційних технологій щодо товарів, що не вважаються ризиковими, складе 50%, а до 2030 року — досягне 100%.

Також однією з ключових областей для підвищення ефективності митного адміністрування є оптимізація державного контролю на кордонах, що включає злагодження функцій різних контролюючих органів та усунення їхнього дублювання.

Перехід до безпаперових технологій ускладнений через неготовність деяких державних контролюючих органів адаптуватися до сучасних методів взаємодії, і частина документів все ще залишається на паперових носіях. Це зумовлює потребу в удосконаленні механізму взаємодії між митними органами та іншими державними контролюючими установами для забезпечення отримання в електронній формі всіх необхідних дозвільних документів. Створення бази даних

цих документів дозволить прискорити процес збору інформації для митних цілей, спростить митні операції та підвищить ефективність митного контролю [25, с. 47].

Для підвищення ефективності митного адміністрування та скорочення часу на митні операції, важливим є розвиток та застосування в практиці митних органів системи управління ризиками. Ця система, що базується на принципах раціонального управління ризиками, дозволяє митним органам фокусуватися на тих сферах, де ризики порушень законодавства є найвищими, тим самим звільняючи більшість учасників ЗЕД від зайвого контролю. Застосування системи управління ризиками дозволяє підвищити ефективність митного контролю, створювати сприятливі умови для швидшого та спрощеного переміщення товарів через кордон і забезпечувати оптимальне використання ресурсів митних органів [36, с. 48].

Важливим кроком є підвищення автоматизації у системі управління ризиками, зменшення частки неавтоматизованих профілів ризиків, а також використання інтегрованого аналізу різних інформаційних джерел для отримання даних про переміщення товарів і результати митних операцій.

3.2 Вплив міжнародних угод та організацій на митне адміністрування України

Для вступу в Європейський Союз, Україна має адаптувати своє митне законодавство до норм та актів ЄС у цій сфері. Цей процес включає впровадження законодавчих актів, визначених у Додатку XV «Наближення митного законодавства» до Угоди про асоціацію, який був оновлений 25 жовтня 2022 року.

Згідно з доповіддю Єврокомісії від 8 листопада 2023 року, Україна демонструє високий рівень підготовки у розділі acquis ЄС, присвяченому «Митному союзу». Незважаючи на військові дії на території країни, Державна

митна служба України зуміла зберегти свої основні оперативні та адміністративні функції, що дозволяє продовжувати процес інтеграції в Європейський Союз.

5 вересня 2022 року, на засіданні Ради Асоціації Україна-ЄС, було підписано важливі угоди, які стосуються участі України у митній співпраці та програмах Європейського Союзу. Зокрема, Україна стала учасницею програми «Митниця» та програми «Fiscalis» для співробітництва в галузі оподаткування. Ці програми сприяють зміцненню взаємодії та підвищенню потенціалу митних та податкових органів країн, які є членами або кандидатами на вступ до ЄС, і покликані підтримувати реалізацію спільних стандартів і практик у цих сферах [31].

Програма «Митниця», встановлена Регламентом (ЄС) № 2021/444, підтримує тісну співпрацю між митними адміністраціями країн-членів Європейського Союзу та сприяє спільній розробці ключових митних ІТ-інструментів. Країни, які є кандидатами на вступ до ЄС або асоційовані країни, також можуть брати участь у програмі, проте на платній основі. В рамках цієї програми особливу увагу приділили обміну попередньою митною інформацією, який є важливим інструментом для боротьби з митним шахрайством.

Програма авторизованих економічних операторів (АЕО) в Україні також зазнала розвитку у 2023 році. Станом на 1 квітня 2024 року в Україні було 33 АЕО, з них один — АЕО-Б (з безпеки та надійності). Наявність АЕО-Б є ключовим фактором для взаємного визнання АЕО між Україною та ЄС. Уже розроблена Дорожня карта взаємного визнання АЕО, ведеться робота над узгодженням законодавства та аналізом ІТ-аспектів, що входять до консультацій України з ЄС [30].

З 1 січня 2019 року в двосторонній торгівлі між Україною та ЄС було застосовано положення Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження. З 2021 по 2023 рік тривала робота над впровадженням альтернативних правил походження, які мали на меті сприяти

бізнесу та розвитку торгівлі між Україною та ЄС. 16 листопада 2023 року Рішення підкомітету Україна-ЄС з питань митного співробітництва було схвалено і набуло чинності, що дозволило з 1 грудня 2023 року застосовувати ці правила в торгівельних відносинах з ЄС, надаючи більше переваг для бізнесу.

7 грудня 2023 року представники України взяли активну участь у 15-му засіданні Спільного комітету ПЄМ, де було схвалено зміни до Конвенції ПЄМ. Ці зміни передбачають, що з 1 січня 2025 року альтернативні правила походження, які наразі застосовуються на двосторонній основі між сторонами, що їх підтримали, стануть основними за Конвенцією.

Також, 1 січня 2024 року в Україні набув чинності закон, який криміналізує товарну контрабанду, посилюючи правові механізми боротьби з цим явищем. У контексті розширення повноважень митниці, Угода про асоціацію з ЄС передбачає впровадження Митних прототипів (Customs Blueprints), зокрема Стандарту 12, який закладає основу для забезпечення правоохоронних та слідчих функцій митних органів.

27 грудня 2023 року було прийнято Національну стратегію доходів, яка включає положення, що дозволяють митним органам у період з 2024 по 2027 рік здійснювати оперативно-розшукову діяльність та проводити досудове розслідування у справах про контрабанду товарів. Ця стратегія ставить за мету реформування податкової та митної систем, а також вдосконалення процедур податкового та митного адміністрування, передбачаючи комплексну митну реформу в країні [31].

Державна митна служба України реалізує Антикорупційну програму, в рамках якої введено атестацію митників та запровадження натільних відеокамер для фіксації всіх процедур фізичного контролю товарів та взаємодії з громадянами на кордоні. Це спрямовано на забезпечення прозорості та скорочення корупційних ризиків.

Значну увагу приділено налагодженню співпраці з бізнес-сектором. Одним із ключових кроків є розвиток служби підтримки бізнесу (Help Desk), що дозволить швидко реагувати на запити з боку бізнесу, сприяючи збалансуванню контролю і спрощення митних процедур. Також очікується розширення програми спрощень для бізнесу, включно з програмою Авторизованого економічного оператора (АЕО) та системою NCTS (Спільна транзитна система).

Міжнародне співробітництво також планується посилювати через обмін митною інформацією та спільний контроль на пунктах пропуску, сприяючи ефективній координації та боротьбі з митними правопорушеннями.

Інституційний розвиток передбачає підвищення заробітних плат митників до ринкового рівня, впровадження системи оцінки ефективності (KPI) та удосконалення управління персоналом через контракти, ротації та особисту відповідальність [30].

Розвиток ІТ та технічного оснащення включає впровадження нових ІТ-рішень, сумісних з ЄС, оновлення системи митного оформлення та управління ризиками, а також оснащення пунктів пропуску сучасними технічними засобами, такими як сканери, ваги, системи відеонагляду тощо.

Довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації Держмитслужби встановлює заходи, що мають бути виконані для гармонізації митних процесів з європейськими стандартами, з особливою увагою до виконання вимог щодо майбутніх інтеграцій до систем ЄС. План може стати керівним документом для розвитку митних інформаційних систем у наступні роки.

З квітня 2024 року Україна розпочне процес скринінгу, що включає аналіз і порівняння національного митного законодавства з митним законодавством Європейського Союзу. Цей крок є ключовим у процесі наближення до стандартів ЄС та подальшого вступу до Союзу.

Стаття 80d Угоди про асоціацію з ЄС визначає, що сторони зобов'язуються обмінюватися інформацією та проводити консультації з метою формування спільних позицій у міжнародних митних організаціях, таких як Світова торговельна організація (СОТ) та Всесвітня митна організація (ВМО).

Державна митна служба України активно співпрацює з Головним директором ЄК з податків та митного союзу (ТАКСУД) та іншими державами-членами ЄС у ключових комітетах ВМО, включаючи Правоохоронний комітет, Постійний технічний комітет, комітет з інституційної спроможності, та комітет Гармонізованої системи.

Сучасні концепції менеджменту втілюються через адаптивний кейс-підхід, що включає розробку ефективних стратегій управління, організаційного розвитку, процесного управління та модернізації корпоративної культури. Адаптивний кейс-менеджмент (АКМ) становить систему, яка сприяє вирішенню завдань через колективну взаємодію, доручення та контроль термінів виконання. АКМ зосереджений на результаті, дозволяє керувати проєктами та співробітниками, здійснюючи моніторинг виконання завдань та формування резерву найкращих практик, що забезпечує гнучкість та ефективність у роботі організації [21].

Система адаптивного кейс-менеджменту (АКМ) виступає як потужний інструмент для забезпечення прозорості та підвищення ефективності організаційних процесів. Вона дозволяє не тільки легко вносити зміни і вдосконалювати робочі процеси, але й значно підвищує якість виконуваної роботи. Завдяки можливості систематичного збору і аналізу даних, АКМ стає фундаментом для формування корпоративних знань.

Ці знання, накопичені через досвід і взаємодію в рамках організації, можуть використовуватися для подальшого вдосконалення діяльності, забезпечуючи не тільки вирішення поточних завдань, але й допомагаючи прогнозувати та планувати майбутні оперативні рішення. Така система сприяє безперервному вдосконаленню процесів та культури організації, підвищуючи її

конкурентоспроможність і адаптивність до змінних умов зовнішнього середовища.

Схема, що ілюструє такий механізм управління, представлена на рис. 3.1.

Механізм адаптивного управління справами митної служби включає можливість еволюції не лише планів діяльності, але й самої мети та стратегічного бачення організації. Цей підхід дозволяє організації адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі та внутрішніх потреб, забезпечуючи постійне оновлення та оптимізацію стратегічного курсу.

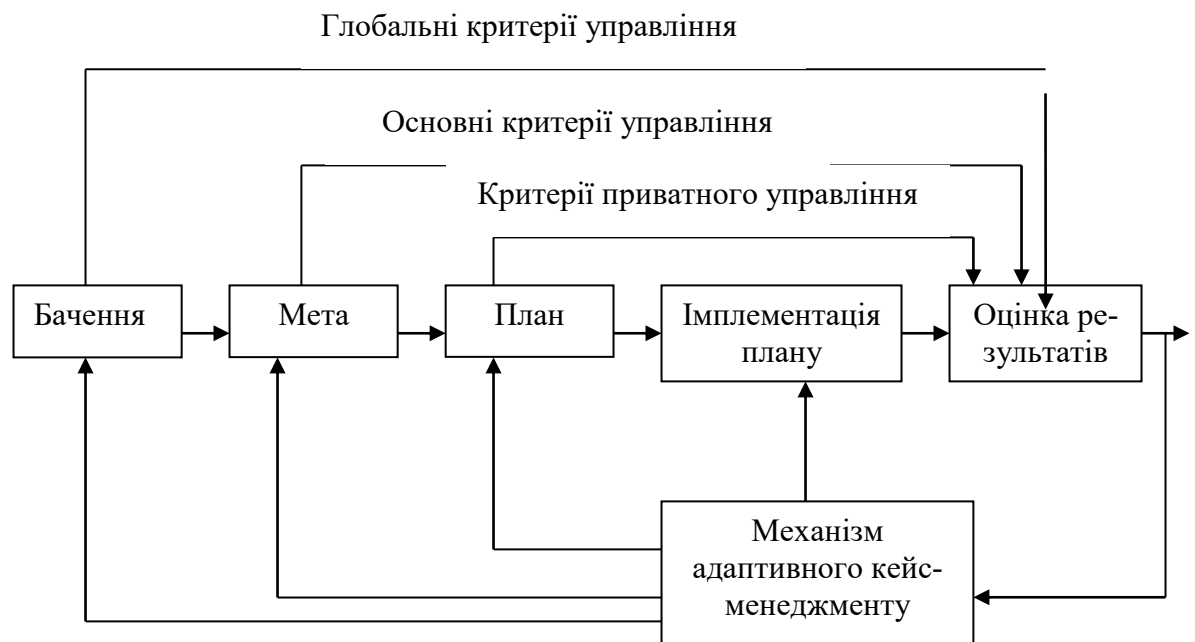

Рисунок 3.1 - Адаптивний механізм управління справами митних органів.

Джерело: побудовано автором за [21].

Центральне місце в адаптивному управлінні займає система цінностей організації, яка є фундаментом для цілепокладання та важливим елементом корпоративної культури. Система цінностей включає стійкі категорії людських відносин та знань, сформованих на базі досвіду та інтелектуальної діяльності працівників, що сприяє формуванню спільного бачення майбутнього та спонукає керівництво до втілення цих ідеалів у практичну діяльність.

Адаптивний механізм управління в митній службі розглядається як інтегративна модель, яка охоплює всі аспекти організаційної діяльності та взаємодій між різними відділами та службами. Це дозволяє реагувати на виклики, антиципувати їх, розвиваючи стратегії, які враховують потенційні ризики та можливості.

Такий інтегративний підхід, який об'єднує вхідні і вихідні параметри управління з основними організаційними цілями, стає ключовим у теорії та практиці сучасного митного менеджменту, прогнозуючи його розвиток і вплив на довгострокову стратегію і політику організації.

3.3 Модернізація митного адміністрування в Україні в умовах глобалізації на основі концепції електронної митниці

Електронна митниця, відома також як Е-митниця або цифрова митниця, є інноваційною системою, яка включає в себе використання передових інформаційно-комунікаційних технологій для ефективного управління митними процедурами. Ця система дозволяє митним адміністраціям перехід від застарілих паперових процесів до сучасних цифрових методів, керованих даними. Використання таких технологій сприяє значному спрощенню торгівлі, забезпеченню відповідності та ефективному збору доходів, а також зниженню часу та витрат, що, у свою чергу, збільшує прибутки [14, с. 55].

У контексті глобалізації та зростання міжнародної торгівлі, обсяги перетину кордонів та кількість митних операцій зросли, що вимагало автоматизації всіх митних формальностей. Електронна митниця сприяє автоматизації митних процедур, зменшує необхідність ручної обробки документів та помилок, знижує затримки на кордоні, тим самим підвищуючи ефективність обслуговування великих обсягів торгівлі.

З іншого боку, процес глобалізації зумовив збільшення складності митних процедур через різноманітність товарів, регуляторних вимог і митних правил різних країн. Електронна митниця дозволяє стандартизувати та автоматизувати митні процедури, що спрощує взаємодію між бізнесом та митницями, забезпечуючи виконання різноманітних митних вимог. Глобалізація також створила потребу в більшій точності та прозорості митних операцій, особливо в контексті митного контролю та митних платежів. Електронна митниця дозволяє автоматизувати процес митного контролю, відстежувати та трасувати рух товарів, а також забезпечує прозорість і відповідальність у митних операціях.

Електронна митниця, яка також відома як Е-митниця або цифрова митниця, є комп'ютеризованою системою, використовуваною митними органами для здійснення електронних митних операцій. Ця система сприяє автоматизації процесів митного оформлення товарів і послуг, а також забезпечує електронний обмін даними між митницями, митними брокерами, експортерами та імпортерами, що підвищує ефективність митних процедур [14, с. 56].

Національний пріоритет в сфері цифрової трансформації та розвитку Держмитслужби сприяє зростанню ефективності ведення бізнесу та підвищенню конкурентоспроможності на міжнародному рівні. Згідно зі світовою практикою, прискорення митних процедур і підвищення їх якості можливі через спрощення існуючих процесів та подальшу їх автоматизацію, що мінімізує вплив людського фактора.

Додатково, інформаційно-комунікаційні системи митних органів мають бути сумісними з системами інших країн, що вимагає стандартизації митних процедур, забезпечення якісного інформаційного обміну та високого рівня безпеки та доступності електронних ресурсів.

У 2008 році Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію створення багатофункціональної комплексної системи "Електронна митниця" (розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р. № 1236-р), що

заклав фундамент для переходу до сумісного електронного митного середовища [30]. Ця ініціатива є ключовим кроком до інтеграції України в світове митне співтовариство і підтримки міжнародних зобов'язань.

Стратегічний план, як загальний інструмент управління проєктами, відіграє важливу роль у продовженні оперативного планування та втілення всіх ІТ-проєктів електронної митниці, забезпечуючи їхню успішну реалізацію та впровадження.

Процес цифрової трансформації в Державній митній службі України включає в себе значний компонент, пов'язаний з підготовкою до майбутнього вступу України до Європейського Союзу, що став актуальним після подання заяви у 2022 році. Відповідно до Додатка XV Угоди про асоціацію, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII, визначено детальний перелік дій, які Україна повинна виконати для гармонізації своїх митних процесів з європейськими стандартами. Це включає автоматизацію процедур, пов'язаних з захистом інтелектуальної власності на товари під час перетину митного кордону, розвиток системи авторизованих економічних операторів (АЕО), та електронну транзитну систему [30].

Основні напрямки цифрової трансформації та розвитку митної служби включають спрощення митних процедур завдяки використанню стандартизованих європейських митних процесів і інтенсивного впровадження інформаційних технологій. Це також передбачає розвиток інформаційного обміну з митними органами сусідніх держав для прискорення митних формальностей і зменшення процедурного навантаження на бізнес. Важливим аспектом є також модернізація існуючих систем і впровадження нових рішень для створення нового сервіс-орієнтованого ландшафту інформаційно-комунікаційних систем європейського зразка.

Крім того, важливу роль відіграє трансформація та розвиток кадрового забезпечення Держмитслужби для ефективного управління ІТ-процесами, а також

забезпечення безперервного та безпечного функціонування критично важливих інформаційно-комунікаційних систем. Ці заходи спрямовані на підвищення ефективності митного оформлення та відповідність міжнародним стандартам і зобов'язанням.

Для ефективного планування та контролю за цифровою трансформацією процесів, Державна митна служба України розробила Стратегічний план цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації. Цей план, затверджений Комітетом з управління інформаційними технологіями у системі управління державними фінансами, був реалізований наказом Міністерства фінансів України від 15.12.2022 № 435. Він має забезпечити впровадження та розвиток інформаційних систем митних органів до 2026 року. План включає масштабний перелік заходів та терміни їх виконання, що потребуватиме значних внутрішніх ресурсів та залучення міжнародної технічної допомоги (Додаток В) [31].

В Європейському Союзі, особлива увага приділяється впровадженню безпаперових процедур та переведенню всіх процедур в електронну форму через ініціативу електронної митниці, яка передбачена Митним кодексом ЄС. Ця програма має на меті забезпечити ефективний обмін інформацією між економічними операторами та митними адміністраціями, взаємодію між митними органами країн ЄС, а також операції, пов'язані зі зберіганням інформації. Для цього було розроблено багаторічний стратегічний план для електронних митних систем (MASP-C), який включає детальний графік впровадження проєктів, консолідований опис проєктів, ІТ-стратегію та встановлює рамки для розвитку електронних митних систем. Наразі MASP-C передбачає розвиток 17 систем [31].

Таким чином, стратегічний план цифрового розвитку Держмитслужби та її територіальних підрозділів, як і програма ЄС ініціативи електронної митниці, є ключовими для забезпечення подальшого оперативного планування та впровадження необхідних ІТ-проєктів. Ці заходи спрямовані на забезпечення

синхронізації України з європейськими стандартами в контексті майбутнього вступу до Європейського Союзу.

Розвиток інтеграційних процесів і посилення зовнішньоекономічних зв'язків України вимагають від Державної митної служби України (ДМС) впровадження цілеспрямованих заходів щодо її подальшого удосконалення. Основними напрямками є підвищення ефективності митного адміністрування та модернізація інформаційно-програмних засобів, що включає безперебійну роботу Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів.

Необхідно також спростити митні операції, використовуючи сучасні інформаційні технології та удосконалюючи митну, транспортну інфраструктуру та логістичні процеси. Це передбачає розвиток цифрових трансформацій у митному діянні, які будуть відповідати європейським стандартам.

З метою реалізації цих завдань, Держмитслужба України розробила довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку, який базується на Багаторічному стратегічному плану електронної митниці ЄС (MASP-C). План включає консолідований перелік ІТ-проектів, призначених для реалізації, з детальним описом кожного проекту, його основних завдань та очікуваних результатів. Реалізація проектів передбачає чіткий календарний план і визначає залежності між проектами, деталі яких наведені у Додатку В.

Цей план стане керівництвом для впровадження та розвитку інформаційних систем митних органів, що відіграє ключову роль у забезпеченні цілісності і послідовності реалізації стратегічних ініціатив митної служби на шляху до інтеграції з Європейським Союзом.

В рамках стратегічного розвитку інформаційних технологій у Державній митній службі України (Держмитслужба), використання ІТ-проектів в митниці є важливим компонентом ефективного митного адміністрування. Підхід до впровадження цих проектів передбачає їх організацію та керування на основі

розподілу на спеціалізовані групи. Кожна група має свої унікальні характеристики та стадії реалізації, від юридичного узгодження до технічного впровадження.

Перша група, яка включає митні інформаційні системи, має за мету реалізацію проектів, які вже досягли загальної згоди щодо обсягів та термінів реалізації. Така координація сприяє ефективному впровадженню міжнародних стандартів та практик, зокрема у сфері євроінтеграції. Важливим елементом є розвиток двосторонніх міжнародних ініціатив між Україною та державами Європейського Союзу, що дозволяє підвищити ефективність митного контролю та оптимізувати митні процедури.

Друга група, що зосереджена на інформаційних системах для міжнародного митного співробітництва, охоплює проекти, які здійснюються під контролем міжнародних організацій. Ці проекти важливі для забезпечення обміну митною інформацією між країнами, що відіграє ключову роль у глобальному митному процесі. Вони дозволяють Україні бути інтегрованою у світову систему митного адміністрування, полегшуючи процедури перетину кордонів та підвищуючи безпеку міжнародної торгівлі.

Третя група включає митні ініціативи, які потребують подальшого вивчення і дослідження перед їх остаточним впровадженням у митну систему. Ці проекти часто вимагають новаторських підходів та додаткових ресурсів для забезпечення їхньої ефективності. Вони можуть включати розробку нових технологій, які спрямовані на підвищення прозорості митних операцій, зниження ризиків у сфері митного контролю, та інтеграцію з глобальними митними системами.

Загалом, систематичне впровадження ІТ-проектів у Держмитслужбі України спрямоване на модернізацію митного адміністрування, зміцнення міжнародного співробітництва, та підвищення ефективності митних процедур, що відповідає як національним, так і міжнародним вимогам у сфері митного регулювання.

Проекти в кожній групі проходитимуть кілька етапів розгортання: підготовку, розроблення, конструювання, тестування, міграцію та в кінці — остаточне введення в експлуатацію. Кожен з цих етапів вимагатиме тісної співпраці з відповідними комітетами Єврокомісії, зокрема з DG TAXUD, для розробки та затвердження загальних технічних специфікацій. Ці специфікації будуть переглянуті та затверджені за 12 місяців до планованої дати впровадження відповідної електронної митної системи.

Державна митна служба України несе відповідальність за забезпечення доступу суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) до актуальної технічної інформації, необхідної для оновлення їхніх електронних систем у зв'язку з впровадженням нових або модернізованих митних електронних систем. Важливо, що зазначена інформація про зміни має бути надана суб'єктам господарювання за період від 6 до 12 місяців до запланованого впровадження системи, щоб дозволити їм адекватно планувати та адаптувати свої системи та інтерфейси [30].

Суб'єкти ЗЕД зобов'язані вжити необхідних заходів для забезпечення своєчасного підключення до відповідних електронних систем одразу після їх активації і не пізніше зазначених у документі термінів завершення. Важливо, що всі зміни до програмного забезпечення або інформація про розробку нового програмного забезпечення публікується на офіційному веб-сайті Держмитслужби та може бути донесена до суб'єктів ЗЕД через різноманітні комунікаційні канали, такі як чат-боти Єдиного вікна для міжнародної торгівлі або інші цифрові платформи, забезпечуючи широкий доступ до важливої інформації і сприяючи гладкому переходу до цифровизованих митних процедур.

ВИСНОВКИ

Митне адміністрування в Україні представляє собою специфічну методологію управління, орієнтовану на систематичне впровадження адміністративних методів і технологій для впливу на сферу зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). Ця система є важливою складовою для якісного виконання функцій митного регулювання і контролю, та забезпечення соціально-економічної ефективності цього сектору економіки. Основною метою митного адміністрування є системний організаційно-технологічний вплив митних органів на сферу ЗЕД для її ефективного регулювання та контролю.

Механізми державного управління митною справою включають сукупність комплексних політичних, адміністративних, економічних, соціальних, організаційних та правових засобів. Вони забезпечують управління митною політикою, впливають на формування та реалізацію митних процедур відповідно до встановлених цілей та доступних ресурсів. Ці механізми дозволяють організувати діяльність митних органів та забезпечити виконання правових норм, що регламентують їх функціональне призначення.

Основний об'єкт митного адміністрування – це сукупність фінансових взаємовідносин, що включає нарахування та сплату до бюджету митних платежів та інших відповідних платежів, здійснюваних між фіскальними органами та суб'єктами господарювання при переміщенні товарів через митний кордон. Всі ці взаємодії регулюються в рамках митних процедур, що є ключовими для забезпечення належного контролю та ефективності митного оформлення товарів.

Наразі Державна митна служба України (ДМС) виступає як єдина юридична особа і центральний орган виконавчої влади, керівництво та координацію діяльності якого здійснює Кабінет Міністрів України через Міністра фінансів. Основні обов'язки ДМС включають організацію, координацію та контроль діяльності своїх територіальних органів, а також підприємств, установ і

організацій, що входять до сфери її управління. Держмитслужба також забезпечує взаємодію цих структур з державними органами та органами місцевого самоврядування.

Система митного оподаткування в Україні, яка регулює операції ЗЕД, загалом відповідає міжнародним правовим зобов'язанням країни, а також підходам, що були опрацьовані в рамках світової практики та документації СОТ та ВМО. Попри це, проблема підвищення ефективності митного адміністрування залишається актуальною. Вирішення цієї проблеми має здійснюватись шляхом покращення повноти митного оподаткування, усунення випадків заниження податкової бази та протидії спробам ухилення від сплати митних платежів.

Такий підхід передбачає не тільки вдосконалення існуючих механізмів контролю і впровадження нових технологій, але й забезпечення правильного та своєчасного інформування учасників ЗЕД про зміни в митних процедурах та податковій політиці. Це створює необхідні умови для забезпечення прозорості та відкритості митної справи, що сприяє підвищенню її ефективності та підтримці довіри між державою і бізнес-спільнотою.

Аналізуючи відповідні дані, можна прослідкувати цікаві тенденції у динаміці митних надходжень в Україні в останні роки, які відображають вплив економічних і політичних подій на фінансові результати митної служби.

У 2018 році, коли країна ще оговтувалася від кризи, митні платежі склали 241,2 млрд грн. У наступні роки ми бачимо стабільне зростання митних надходжень: у 2019 році вони зросли до 305,1 млрд грн, а у 2020 році досягли 360 млрд грн, що може бути пов'язано з підвищенням митних тарифів і ставок, а також зростанням обсягів зовнішньої торгівлі.

У 2021 році митні надходження різко зросли до 485,3 млрд грн, що може бути результатом відновлення торгівельної активності після пандемії COVID-19 і змін у митному регулюванні. Проте, у 2022 році митні платежі знизилися до 300,6 млрд грн, що може відображати зовнішні економічні та політичні виклики, а у

2023 році вони знову зросли до 487 млрд грн, вказуючи на відновлення економічної активності.

Щодо ПДВ з імпорту, він забезпечував від 71,68% до 78,85% митних надходжень у 2018-2022 роках. Це свідчить про значну роль імпортних операцій у формуванні митних доходів. Акцизний податок і ввізне мито також вносять відчутний вклад у структуру митних платежів.

Також важливо відзначити, що динаміка оподаткованого імпорту і митних платежів від імпорту відображає тенденції світової економіки, зокрема у 2020 році спостерігалось зниження оподаткованого імпорту до 49,43 млрд дол. США з відповідним падінням надходжень платежів до 13,45 млрд дол. США, що було зумовлено пандемією COVID-19 та її впливом на світову торгівлю.

Значні коливання в надходженнях митних платежів від імпорту в Україні за останні роки відображають вплив зовнішніх і внутрішніх економічних викликів, які ставлять перед країною серйозні завдання щодо адаптації та реагування.

У 2020 році негативний темп надходжень платежів від імпорту (-7,5%) вказує на значне зменшення економічної активності, ймовірно, спричинене світовою пандемією COVID-19, яка порушила глобальні ланцюги поставок та загальний обіг товарів. Проте, у 2021 році спостерігався різкий стрибок в надходженнях (33,2%), що може свідчити про відновлення попиту та пожвавлення економічної діяльності після послаблення обмежень, пов'язаних з пандемією.

У 2022 році, знову ж таки, сталося різке падіння надходжень (-48,6%), яке могло бути викликане різними факторами, включаючи економічні санкції, політичну нестабільність, а також зміни у світовій економіці та торгівлі.

На 2023 рік загальний обсяг оподаткованого імпорту складав \$52,6 млрд, що становить 83% від загального імпорту країни, підкреслюючи залежність бюджетних надходжень від імпортних операцій. Ці дані підкреслюють важливість ефективного митного адміністрування та необхідність подальшого розвитку і вдосконалення митних процедур.

Значне покращення у впровадженні сучасних інформаційних технологій у митних процедурах допомагає підвищити ефективність митного адміністрування, забезпечуючи більшу прозорість та контроль за митними операціями. Ці заходи є критично важливими для оптимізації митного збору, зниження витрат і часу обробки товарів на кордоні, а також для боротьби з ухиленням від сплати митних платежів.

Митні платежі та структура зовнішньої торгівлі становлять ключові аспекти економіки України. З огляду на вплив воєнного стану, політичних потрясінь та економічних складнощів, аналіз цих факторів відкриває інформацію про серйозні виклики, з якими змушена боротися країна. Спостереження за негативною динамікою у цих областях свідчить про численні перешкоди для національної економіки.

Для покращення ситуації з митними та податковими надходженнями, а також зовнішньоторговельною структурою необхідно реалізувати комплексний підхід, що включає кілька ключових заходів. Важливо розробити та впровадити реформи в митній сфері, які б сприяли спрощенню та автоматизації процедур, зменшенню часу та витрат на митні операції і таким чином підвищенню обсягів зовнішньої торгівлі. Також потрібно запровадити прозорі та ефективні механізми контролю за митними процесами, створення сприятливого середовища для бізнесу та іноземних інвесторів, а також проведення податкової реформи, націленої на спрощення оподаткування для підтримки підприємництва та інвестицій.

Забезпечення успішного процесу реформування митних органів повинно включати вирішення актуальних проблем митниці, опираючись на досвід Європейського Союзу. Ефективність митних органів може бути покращена за рахунок комплексу рішень, які формують концепцію митної служби та сприяють її ефективній реалізації, включаючи адаптоване управління справами, інструменти маркетингу та моніторингу. Ці заходи можуть значно сприяти оптимізації митних

платежів, покращенню податкових надходжень та зміцненню зовнішньоторговельної структури України.

Для підвищення якості митного адміністрування важливо зосередитися на кількох напрямках. Перш за все, митні органи потребують оснащення сучасними технічними засобами для митного контролю та оперативно-розшукової діяльності, як-от ідентифікаційні та дактилоскопічні засоби, техніка для лабораторних досліджень, радіовимірювальне обладнання, автоматизовані інспекційно-доглядові комплекси.

Також важливе значення має застосування передових інформаційних технологій, включаючи автоматизований аналіз знімків з елементами штучного інтелекту, бази даних еталонних знімків, а також можливості віддаленого контролю за діями митних інспекторів під час проведення оглядів.

Необхідно також розвивати технології електронного попереднього інформування та електронного декларування товарів. Це дозволить автоматизувати реєстрацію митних декларацій та автоматичний випуск товарів, що сприятиме швидкості митних процедур.

Підвищення ефективності митного контролю також передбачає вдосконалення організації роботи державних контролюючих органів та розширення обміну інформацією між митними органами та іншими контрольними органами. Це дозволить звіряти інформацію з різних джерел для перевірки її достовірності.

Необхідно також розширити існуючі та створити нові бази даних, максимально автоматизувати процеси здійснення митних операцій за допомогою штучного інтелекту та забезпечити можливість подання документів через систему «єдиного вікна». Встановлення обов'язковості застосування електронного документообігу як для всіх державних контролюючих органів, так і для учасників ЗЕД стане важливим кроком у цьому напрямку.

Останнім, але не менш важливим кроком є розвиток і вдосконалення системи управління ризиками, яка допоможе ідентифікувати та мінімізувати потенційні загрози у сфері митного регулювання.

Приоритетним завданням для митних органів стає розробка та удосконалення інформаційно-програмних засобів та технологій, які покликані автоматизувати митні операції та контроль. Використання передових інформаційних технологій дозволяє митним органам ефективно вирішувати завдання митного адміністрування, зміцнювати контроль над учасниками зовнішньоекономічної діяльності та значно прискорювати процеси митних операцій і контролю. Це сприяє створенню сприятливих умов для переміщення товарів через митний кордон і збільшенню зовнішньоторговельного обороту країни. Електронна митниця виступає трансформаційним елементом у сфері митного адміністрування, маючи потенціал радикально змінити спосіб ведення міжнародної торгівлі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI II
URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 16.09.2024).
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>(дата звернення 21.09.2024)
3. Про митний тариф України.. Закон України від 19.10.2022 р. № 2697-IX.
URL; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-20> (дата звернення: 16.09.2024).
4. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту.
Закон України від 22.12.1998 р. № 330-XIV. URL;
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14> (дата звернення: 16.09.2024).
5. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту.
Закон України від 22.12.1998 р. № 331-XIV. URL;
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-14> (дата звернення: 16.09.2024).
6. Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну. Закон
України від 22.12.1998 р. № 332-XIV. URL;
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-14> (дата звернення: 16.09.2024).
7. Ачкасова С., Москаленко Н., Головей Ю. Аналіз митних платежів та
зовнішньоторговельної структури України. *Економіка та суспільство*, 2023.
Вип. (56). URL;
[ttps://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2985](https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2985) (дата
звернення: 19.09.2024).
8. Бандурка О. М. Податкове право. Навч. посіб. / О. М. Бандурка, В. Д.
Понікаров, С. М. Попова – К.: Центр учбової літератури, 2018. 312 с.
9. Баранов С.О. Актуальні проблеми адміністрування митних платежів в
Україні: сучасний аспект. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. №
3. С. 117–119.

10. Батанова Л.О. Поняття, сутність та особливості адміністрування митних платежів. *Lex Portus*. 2016. № 2. С. 114–123.
11. Бороденко Т. М., Савченко А. І. Оцінка фіскальної ефективності ПДВ з імпорту в умовах економічної нестабільності. Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти: *матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ, Інтерсервіс, 2023. С.57-61
12. Бороденко Т.М. Сучасний стан адміністрування митних платежів в Україні. *Грааль науки*. 2023. №24. С. 84-90.
13. Возний М. Сутність і правова природа адміністрування митних платежів. *Юридичний вісник*. 2023. Вип. 6. С. 170-176.
14. Гапонюк М., Бороденко Т. Трансформація митниці: фактори появи електронної митниці. *Грааль науки*. 2023. №6. С. 54-62.
15. Голинський Ю. О., Шиманська І. О. Проблеми та шляхи вдосконалення казначейського обслуговування державного та місцевих бюджетів України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 12. С. 169–172.
16. Голинський Ю., Віхоть О. Стан митної безпеки України та особливості її забезпечення в умовах трансформації глобалізаційних процесів. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. URL; <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-7> (дата звернення: 19.09.2024).
17. Гуменюк О.Г. Методологічні аспекти функціонування механізму системи адміністрування митних платежів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2019. Вип. 36. С. 137-145.
18. Дем'янюк, О. Б. Митне адміністрування: навч. посіб. / О. Б. Дем'янюк, С. Д. Герчаківський. - Тернопіль : ТНЕУ, 2016. - 328 с.

19. Дорофєєва Л.М., Корнева Т.В. Нові виклики для реформування митної служби України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2021. № 65. С. 233-237.
20. Запорожець О.Ф. Концептуальні домінанти митно-податкового адміністрування в Україні. *Економіка та держава.* 2012. № 8. С. 73–76.
21. Іванова Д., Тищенко В. Актуальність реформування діяльності митних органів України. *Економіка та суспільство*, 2023. Вип..(48). URL; <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2229> (дата звернення: 19.09.2024).
22. Квеліашвілі І.М., Тоцька Т.С. Упровадження актуальних концепцій управління митною справою європейських країни у національну практику. *Публічне управління у сфері державної безпеки та митної справи.* 2021. № 2 (29). URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2021/2/14.pdf> (дата звернення: 19.09.2024).
23. Лемеха Р. Автоматизація та інформатизація митних процедур як пріоритетні напрями вдосконалення адміністрування митних режимів в Україні. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. № 11. С. 126-133
24. Макарова О. Механізми державного управління митною справою: підходи до визначення понять. *Актуальні проблеми державного управління.* 2021. №3 (84). С. 126-130.
25. Маслак О.О., Передало Х.С., Маслак Т.О. Адміністрування митних платежів: концептуальний базис у стратегіях розвитку підприємств. *Management and entrepreneurship in Ukraine: the stages of formation and problems of development.* 2022. Вип. 4, № 1. С. 40-48.
26. Мохнар І.В. Підвищення якості митного адміністрування як напрям покращення фінансової безпеки держави. *Молодий вчений.* 2022. № 10. С. 59-63.

27. Назарова І. Я. Актуальні питання щодо електронного митного документування. *Бізнес-навігатор*. 2020. №5-2(54). С. 120-123.
28. Озеруга О.В. Адміністрування митних платежів: сутність та особливості правового регулювання. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. Випуск 6, Том 2. С. 92–95.
29. Озеруга О.В. Адміністрування митних платежів як фінансово-правовий інститут. *Приватне та публічне право*. 2019. № 3. С. 101–104.
30. Офіційний сайт Державної Митної Служби URL: <https://customs.gov.ua/> (дата звернення 03.09.2024 р.)
31. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua>. (дата звернення 17.09.2024).
32. Офіційний сайт Всесвітньої митної організації. URL: <https://www.wcoomd.org/>. (дата звернення 17.09.2024).
33. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія / П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул, З. С. Варналій. – К.: Знання, 2008. 676 с.
34. Податковий менеджмент / Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий, А. Я. Кізима, В. В. Карпова. – К.: Знання, 2008. 525 с.
35. Радченко О. М. Адміністрування митних платежів як фінансово-правова категорія. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2019. № 1. С. 137-142.
36. Разумей М.М., Кухтін Д.О. Структура митної системи України в контексті європейської практики управління ризиками. *Публічне управління та митне адміністрування*, 2024. № 1 (40). С. 44-50.
37. Сідляр В.В., Валігура В.А. Проблеми адміністрування митних платежів через призму фіскальних загроз. *Ефективна економіка*. 2021. №8. URL; <https://www.econamy.nauka.com.ua> (дата звернення: 19.09.2024).
38. Сидорович О., Герчаківський С. Інформаційне забезпечення митної справи України в контексті цифрової стратегії розвитку суспільства. *Світ фінансів. Митна справа*. 2021. № 1(66). С. 210–225.

39. Слободян В.В. Моделі організації митної служби України за роки незалежності: переваги та недоліки. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип.. 5(22). С.8-12.
40. Яковлєв І.П. Форми і методи публічного адміністрування у державній митній справі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2016. 224 с.
41. Customs Administration in Developing Economies. London: Routledge, 2018. 320 p.
42. Customs Administration Reform and Modernization in Francophone Sub-Saharan Africa, 1995–2010. Washington, D.C.: *The World Bank*, 2011. 256 p.
43. Customs Administration: The Weak Link in Trade Facilitation. *Journal of International Trade*. 2023. Vol. 19, No. 2. p. 55-72.
44. Customs and Trade Facilitation: From Concepts to Implementation. Oxford: *Oxford University Press*, 2019. 289 p.
45. Customs Modernization Handbook. Washington, D.C.: The World Bank, 2005. 437 p.
46. International Customs Journal. Current Issues in Customs and Border Management. 2023. Issue 4. p. 45-62.
47. Public Administration. International Journal of Research and Theory in Public Administration. 2024. Vol. 97, No. 1. p. 12-35.
48. Public Sector Management. *Administration and Policy Studies Journal*. 2021. Vol. 8, No. 2. p. 78-95.
49. The Impact of Information Technology on Customs Administration. *Information Systems Journal*. 2020. Vol. 12, No. 4. p. 95-113.
50. The Role of Customs in International Trade Facilitation. *Trade Journal*. 2022. Vol. 15, No. 3. p. 108-125.

ДОДАТКИ

Додаток А

Переваги та недоліки існуючих моделей організації митної служби України

Назва органу	Переваги	Недоліки
1	2	3
Державний митний комітет	Наявність повноважень щодо створення та реорганізації митних органів з урахуванням оперативної обстановки та потреб митної системи. Можливість видавати нормативно-правові акти з питань регулювання митної справи.	Значна кількість митниць (у певні роки 66), що збільшувало адміністративний апарат. Наявність територіальних митних управлінь, діяльність яких зводилася до адміністративно-контрольних функцій.
Державна митна служба		
1996–2005 2006–2008	Наявність повноважень щодо створення та реорганізації митних органів з урахуванням оперативної обстановки та потреб митної системи. Можливість видавати нормативно-правові акти з питань регулювання митної справи.	Розгалужена система регіональних митниць, які дублювали контрольні функції центрального апарату Держмитслужби.
2005–2006 2008–2010	Створення спрощеної та функціональної управлінської вертикалі. Пряме підпорядкування митниць центральному апарату Держмитслужби. Зменшення адміністративного апарату за рахунок ліквідації регіональних митниць.	Значна кількість митниць (у певні роки 55), що збільшувало адміністративний апарат (у деяких регіонах України було від 5 до 7 митниць).
2010–2012	Статус Держмитслужби давав змогу проводити активну міжнародну діяльність, належним чином організувати взаємодію з митними та правоохоронними органами інших держав. Зменшення адміністративного апарату за рахунок ліквідації кількох митниць і приведення структури митної системи до адміністративно-територіального устрою України. Гнучкий та функціональний контроль над підпорядкованими митницями.	Неможливість з 2011 р. видавати нормативно-правові акти з питань регулювання митної справи.

Продовження Додатку А		
Міністерство доходів та зборів	Створено шляхом реорганізації Державної митної служби України та Державної податкової служби України у єдиний орган, що дало поштовх для об'єднання баз даних двох структур. Міністерство об'єднувало функції митниці та податкового органу в Україні.	Наявність різних цілей двох структур. Відсутність управлінської вертикалі митної справи. Децентралізація прийняття рішень з митних питань. Розмивання відповідальності за стан регулювання митної справи. Втрата кадрового та експертного потенціалу. Призупинення розвитку інфраструктури та взаємодії з питань міжнародної технічної допомоги. Утрата міжнародних зв'язків та робочих контактів. Підозра у створенні централізованих схем з ухилення від оподаткування та відмивання коштів, а також «торгівлі» податковими кредитами з податку на додану вартість, які завдавали збитків державі на мільярди гривень.
Державна фіскальна служба (2014 –2019 рр.)	Створення єдиного центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску.	Відсутність управлінської вертикалі митної справи. Децентралізація прийняття рішень з митних питань. Розмивання відповідальності за стан регулювання митної справи. Утрата кадрового та експертного потенціалу. Призупинення розвитку інфраструктури та взаємодії з питань міжнародної технічної допомоги. Утрата міжнародних зв'язків та робочих контактів. Переведення митного аудиту в податковий блок.
Державна митна служба України (2019 – дотепер)	Функціонування митниці як окремої структури. Започатковується робота авторизованих економічних операторів і введення в дію директиви про спільний транзит. Уведення електронної системи для забезпечення транзиту й контролю доставки. Уніфікація усіх митних процедур.	Відсутність постійної організаційної структури.

Таблиця Б.1. - Стан зовнішньої торгівлі товарами у січні-грудні 2023 року
(відносно січня-грудня 2022 року)

мільйонів доларів США

Країни	2022				2023				Зміни до попереднього періоду		
	Товарообіг, млн.\$	Експорт, млн.\$	Імпорт, млн.\$	Сальдо, млн.\$	Товарообіг, млн.\$	Експорт, млн.\$	Імпорт, млн.\$	Сальдо, млн.\$	товарообіг	експорт	імпорт
Всього	103 669	44 160	59 509	-15 350	99 420	35 970	63 450	-27 479	-4%	-19%	7%
ЄС	55 252	27 909	27 344	565	55 835	23 243	32 592	-9 349	1%	-17%	19%
СНД	10 934	2 396	8 538	-6 142	2 795	1 606	1 189	416	-74%	-33%	-86%
Інші	37 482	13 855	23 627	-9 772	40 790	11 121	29 668	-18 547	9%	-20%	26%

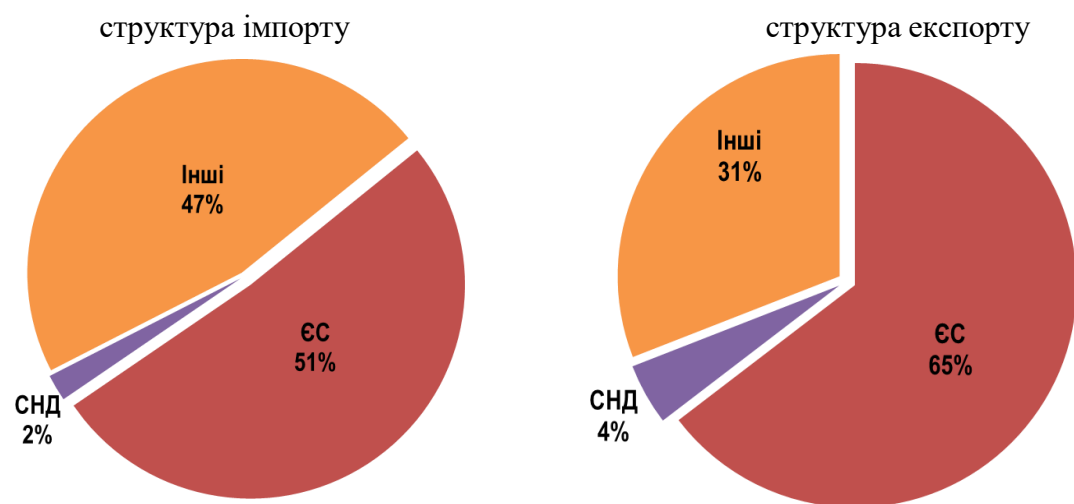

Рисунок Б.1 - Структура зовнішньої торгівлі за регіонами, %

Таблиця Б.2 – Стан зовнішньої торгівлі за товарами, млн \$

Код та найменування	2022				2023				Зміни до попереднього періоду		
	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо	Товарообіг	Експорт	Імпорт
Всього	103 669	44 160	59 509	-15 350	99 420	35 970	63 450	-27 479	-4%	-19%	7%
1-24 Продовольчі товари та с/г продукція	29 358	23 403	5 955	17 448	28 799	21 849	6 950	14 899	-2%	-7%	17%
25-26 Мінеральні продукти	3 596	3 283	313	2 970	2 233	1 963	270	1 693	-38%	-40%	-14%
27 Паливно-енергетичні товари	18 105	1 042	17 063	-16 022	10 729	391	10 338	-9 947	-41%	-62%	-39%
28-40 Продукція хімічної промисловості, каучук	11 316	1 759	9 558	-7 799	12 184	1 145	11 039	-9 894	8%	-35%	15%
41-43 Шкірсьовина, хутро, та вироби з них	345	105	241	-136	336	78	258	-180	-3%	-25%	7%
44-49 Деревина та целюлозно-паперові вироби	3 123	2 165	958	1 207	2 726	1 713	1 013	700	-13%	-21%	6%
50-67 Текстиль, текстильні вироби, взуття	3 904	847	3 056	-2 209	3 288	407	2 881	-2 475	-16%	-52%	-6%
68-70 Вироби із каміння, скла, кераміка	960	301	659	-358	982	293	689	-396	2%	-3%	5%
72-83 Метали та вироби з них	8 599	6 005	2 594	3 411	7 245	3 888	3 356	532	-16%	-35%	29%
84-90 Машини, устаткування та транспорт	20 166	4 187	15 978	-11 791	22 667	2 853	19 815	-16 962	12%	-32%	24%
Інші товари	4 199	1 064	3 135	-2 070	8 232	1 390	6 841	-5 451	96%	31%	118%

